

Universitetet
i Stavanger

FAKULTET FOR UTDANNINGSVITENSKAP OG HUMANIORA

MASTEROPPGAVE

Studieprogram: Master i Spesialpedagogikk	semesteret, 2019 Åpen
Forfatter: Tone Handeland	..... (signatur forfatter)
Veileder: Erling Roland	
Tittel på masteroppgaven: Hvordan håndhever Fylkesmannen skolens undersøkelsesplikt i mobbesaker? Engelsk tittel: How does the Fylkesmann enforce the school's duty of investigate in cases of bullying?	
Emneord: Mobbing Opplæringsloven §9A Aktivitetsplikt Skolen Fylkesmannen	Antall ord: 20827 + vedlegg 1020 ord Stavanger, 28. mai 2019

--	--

Forord

Det er ofte når du setter deg inn i et kunnskapsområde du oppdager hva du ikke kan. Jeg for min del har alltid hatt meninger og tanker om mobbing, men lærte mye om dette ved å studere spesialpedagogikk. Det var da jeg begynte å interessere meg for den nye Opplæringsloven (Kapittel 9A). Hvordan fungerer dette i praksis? Det kan se ut som det nye lovverket fungerer, men tallene vi har å forholde oss til viser at det fortsatt er elever som opplever mobbing (Wendelborg, 2017). Skolene er i en særegen posisjon til å fange opp mobbing. Det er på skolen barna samles, og personalet i skolen har generelt høy pedagogisk kompetanse. Videre er min opplevelse at lærere ikke alltid opplever å ha nok kunnskap om Opplæringsloven Kapittel 9A, om aktivitetsplikten, og spesielt om den delen (av aktivitetsplikten) som handler om å undersøke i mobbesaker. I starten av perioden med skriveprosessen var jeg på flere intervju til stillinger i skolen. Samtalene kom til stadighet inn på den nye Opplæringsloven, og hvordan vi best mulig kunne håndheve den i skolen for å hjelpe elevene som opplever mobbing. Basert på dette og diskusjoner med veileder kom vi frem til at jeg skulle gjøre en dokumentanalyse om nettopp dette; hvordan Fylkesmannen håndhever skolens plikt til å undersøke i mobbesaker som en del av aktivitetsplikten. Vi vurderte det som at temaet både var interessant og nyttig, og på den måten kunne jeg fordype meg i etterspurt kompetanse om Opplæringsloven og om hvordan mobbing kan bekjempes.

Å produsere en masteroppgave er en langvarig prosess. En prosess som krever bearbeiding av litteratur, skriving, omskriving og sletting av tekst. Det er et krevende og komplisert prosjekt, likt som det er å jobbe med mobbesaker i det virkelige liv. Denne masteren er ment som et bidrag til dypere forståelse av hvordan skolen kan undersøke i mobbesaker som del av den lovfestede aktivitetsplikten i Opplæringsloven §9A. Dette arbeidet har styrket min kompetanse og evne som lærer til å møte mobbesaker med kunnskapsbasert handlingskraft.

Takk til Erling Roland, veilederen min. Takk for mange gode innspill og faglige vurderinger i prosessen. Jeg er utrolig takknemlig for kunnskap, erfaringer og innspill Erling har gitt meg. Det er et privilegium å ha en erfaren veileder med så bred kompetanse på feltet.

Så gjenstår det å takke min mann, Paul og våre fire barn, Benjamin, Rikke, Daniel og Thale. Takk for tålmodighet, motivasjon, og at dere har tatt ansvar for alt de periodene jeg har «flyttet inn» på biblioteket. I den forbindelse må jeg takke Janne, min trofaste følgesvenn på Klepp bibliotek. Takk til Diana og Isabell, mine gode studievenninner, takk for følget! Sist men ikke minst Randi, takk for at du har støttet meg gjennom hele studietiden. Lest korrektur, diskutert fag og reflektert over mangt og meget.

Kleppe, 7.juni 2019

Tone Handeland

Sammendrag

Forskningsområdet i denne oppgaven er mobbesaker der Fylkesmannen har fattet vedtak om at skolen ikke har oppfylt aktivitetsplikten.

Metoden er en Kvalitativ tekstanalyse med Hermeneutisk tilnærming. Jeg har utført dokumentanalyser av 9A-saker fattet av Fylkesmann i et Fylkesmannsembete. Resultatene har blitt fremstilt i tabeller og tekst.

Målet med denne dokumentanalysen har vært å undersøke hvordan Fylkesmannen håndhever skolens undersøkelsesplikt som er en del av den lovfestede aktivitetsplikten. Dersom Fylkesmannen kommer til at skolen ikke har oppfylt aktivitetsplikten, kan Fylkesmannen avgjøre hva skolen skal gjøre for å sørge for at eleven får et trygt og godt skolemiljø.

Tidligere forskning viser tallene på de som opplever seg mobbet i Norge ligger ganske stabilt på ca.5%. De høye mobbetallene er bakgrunnen for at Kapittel 9A i Opplæringsloven ble revidert i 2017. Opptrappingen til lovendringen var en Utredning gjort av Djupedalutvalget om elevers skolemiljø og en Proposisjon som inneholdt forslag til innhold i den reviderte Opplæringsloven. Opplæringsloven nye Kapittel 9A inneholder blant annet lov om aktivitetsplikt med lovfestet undersøkelsesplikt, som er mitt fokus i denne oppgaven.

Hensikten har vært å finne ut hva Fylkesmannen interesserer seg for når det gjelder skolens undersøkelsesplikt som er en del av aktivitetsplikten. Plikten til å undersøke innebærer at skolen blant annet skal undersøke elevens subjektive opplevelse av skolemiljøet.

Data viser at Fylkesmannen er opptatt av læringsmiljø og relasjoner mellom elever. Fylkesmannen hører på elevens opplevelse og tar utgangspunkt i den når han fatter vedtak. Den krenkede eleven navngir hvem som plager. Dette forfølger ikke Fylkesmannen. Pålegg fra Fylkesmannen er likevel å utføre STOPP-samtaler med navngitte elever og «skaffe fakta i motsetning til bevis». Her henviser Fylkesmannen til Proposisjonen.

Hovedfunnene viser at Proposisjonen uklar på noen områder. Dette ser ut til å være grunnen til at Fylkesmannens vedtak også er uklare og upresise på disse områdene.

Innhold

1. introduksjon	9
1.1. Bakgrunn og formål med studien.....	9
1.2. Bakgrunnen og begrunnelse for temaet:.....	10
1.3. Historisk blikk	11
2. mobbing	13
2.1. Hva er mobbing?.....	13
2.1.1. Indirekte og direkte mobbing.....	14
2.2. Tall om mobbing.....	14
2.3. Hvem er det som mobber og blir mobbet?.....	15
2.4. Hvem mobber andre?.....	16
2.4.1. Reaktiv og Proaktiv aggresjon.....	16
2.5. Mobbingens Psykologi	16
2.6. Konsekvenser av mobbing	18
2.5.1. Depresjon	18
2.5.2. Angst	18
2.5.3. Muskel og skjelettplager	19
2.5.4. Lavt selvbilde.....	19
2.5.5. Skolevegning	19
2.5.6. Psykosomatiske plager	19
2.5.7. Posttraumatisk stress.....	19
2.7. Årsak og Virkning	20
3. Tre ledd mot endring av opplæringsloven §9A.....	21
3.1. Djupedalutvalget sin utredning 1. ledd.....	21
3.2. Djupedalutvalgets overordnede perspektiver	21
3.2.1. Fire perspektiver:	21
3.3. Utfordringer	22
3.4. Aktivitetsplikt	23
3.4.1. Den subjektive opplevelsen	23
3.4.2. Nulltoleranse.....	23
4. Proposisjonens forslag	24
4.1. Nulltoleranse.....	24
4.2. Den subjektiv opplevelse	25
4.3. Aktivitetsplikt	25

4.4. Skoleledelsen	26
4.5. Oppsummering	27
4.6. Uklarheter i Proposisjonen	27
5. Om å undersøke	28
6. Metode.....	30
6.1. Forkunnskaper om tema.....	30
6.2. Kvalitativ metode	30
6.3. Tekstanalyse.....	31
6.4. Hermeneutikken	31
6.5. Valg av litteratur	32
6.6. Generaliserbarhet.....	32
6.7. Fremgangsmåte	33
6.8. Beskrivelse av transkripsjon.....	34
6.8.1. Transkripsjon 3 steg	34
6.9. Ethiske vurderinger	36
6.9.1. Personvern	36
7. analyse resultat	37
7.1. vedtakenes utseende	37
7.2. om å undersøke saken	38
7.3. aktuelle tema	38
7.4. Sakene oppsummert.....	39
7.4.1. Utvalgte resultater samlet	59
7.5. sakene oppsummert	63
7.5.1. regelverket	63
7.5.2. Oppsummert hva Fylkesmannen krever av videre undersøkelser.....	65
8. Diskusjon	66
8.1. Begrensninger	66
8.2. Lovverket.....	67
8.3. Den subjektive opplevelsen	67
8.3. Læringsmiljøet	67
8.5. To paradokser	68
8.5.1. Fakta og bevis?.....	68
8.5.1. STOPP-samtaler.....	69
8.5.2. Kontradiksjon	69

9. Konklusjon.....	70
10.Nytteverdi-veien videre	71
9. Litteraturliste	72

1. introduksjon

1.1. Bakgrunn og formål med studien

«Det hjelper ikke å si fra, de gjør ikke noe uansett» er en erkjennelse fra Odin på 13 år før han tok livet sitt etter langvarig mobbing (NOU 2015:2 s.6).

Mobbing er satt på dagsorden i media, og det engasjerer og berører oss. Brutaliteten i mobbingen og den hjelpeløsheten offer og offerets foreldre opplever, er bakteppe for at jeg ønsker å gjøre denne studien.

Forskning har vist at forekomsten av mobbing varierer noe fra land til land. I Norge har det vist seg at tallene på de som føler seg mobbet har ligget ganske stabilt på ca.5% (Støen og Fandrem, 2018). Det betyr at millioner av elever blir ydmyket regelmessig. I Norge våkner ca. 60000 barn hver dag til angsten for å bli mobbet. De gruer seg til å stå opp, slå på telefonen og til å gå på skolen (Roland, 2014, s.26). Videre er aggresjonsrelatert oppførsel ganske stabil over tid (Roland, 2018, s.21). Dette viser viktigheten av å forstå hvordan vi på et tidlig tidspunkt kan avdekke og stoppe mobbing. Olweus (1993) fant i sine tidligere undersøkelser at lærerne gjorde relativt lite for å motvirke mobbing, og at foresatte visste altfor lite om hva deres barn var utsatt for eller selv gjorde i skolen (Olweus, 1992). Undersøkelser viser at det er på skolen mesteparten av mobbingen foregår (Olweus, 1985). og det er blitt gjort lite forskning på skolens rolle i arbeidet for å stoppe mobbing.

For å finne ut hva skoler gjør og kan gjøre i kampen mot mobbing ga Djupedalutvalget sin utredning til Kunnskapsdepartementet i mars 2015. Utvalget har bestått av til sammen 13 medlemmer og har vært bredt sammensatt av fagpersoner fra forskningsmiljøer, representanter fra offentlig og privat sektor, fra statlig og kommunal sektor fra Norge, Sverige og Danmark. Djupedalutvalget sitt arbeid dannet grunnlaget for endring av kapittel 9a i opplæringsloven. Gjennom de 19 månedene arbeidet foregikk kom de tett innpå et problem som er betydelig, og som de fastslår er et samfunnsproblem. Det handler om krenkelser, mobbing, trakassering og diskriminering, noe de påpeker at vi alle har et moralsk ansvar for. Vi skal alle reagere for at mennesker skal få et liv uten den lammende frykten mobbing medfører (NOU 2015:2), og for å kunne forebygge og stoppe mobbing må vi ha en felles forståelse for hva det handler om.

Paragraf 9A har i enda større grad enn før til hensikt å støtte barnet når det føler seg krenket eller mobbet. Samtidig fungerer den som en veileder for oss voksne for hva vi skal foreta oss når vi får opplysninger eller mistanker om mobbing.

En viktig del av regelverket er at skolen har en aktivitetsplikt knyttet til det temaområdet som 9A dekker. Dersom en elev eller elevens foresatte mener at skolen ikke oppfyller denne plikten overfor eleven, kan det klages til Fylkesmannen. Fylkesmannen har altså fått i oppgave å håndheve paragraf 9A og regelverket knyttet til denne.

Mitt forskningsspørsmål blir derfor:

1. *Hvordan håndhever Fylkesmannen skolens aktivitetsplikt, med vekt på å undersøke i mobbesaken?*

1.2 Bakgrunnen og begrunnelse for temaet:

I 2017 ble kapittel 9A i Opplæringsloven revidert. Endringen innebærer blant annet at skolen nå – som nevnt ovenfor - har lovfestet aktivitetsplikt for å sikre at elever har et trygt og godt skolemiljø (Opplæringsloven, 2017, § 9A). Det ble understreket at elevenes subjektive opplevelse skal være gjeldende i mobbesaker, og skolen skal sørge for at involverte elever blir hørt. Hva som er best for elevene, skal være et grunnleggende hensyn i skolen sitt arbeid (ibid). Skolen skal ha nulltoleranse mot krenking, vold, diskriminering og trakassering og det er rektor som har ansvaret for at dette blir gjort. Det som skjer etter skoletid, kan påvirke hvordan eleven har det på skolen. Selv om årsaken til at eleven ikke har det bra på skolen er noe som har skjedd på fritiden, skal det ikke fritta eller begrense skolens ansvar for å takle problemet (NOU 2015:2). Med andre ord betyr det at skolen også kan ha ansvar for det som skjer etter skoletid og at det som er viktig er hvorvidt eleven *opplever* å ha det bra på skolen (Ibid).

Når en elev eller foresatte sier at skolemiljøet ikke er trygt og godt, skal skolen undersøke saken og lage en skriftlig plan basert på det som kommer frem av undersøkelsene (Opplæringsloven, 2017, §9A). Dette gjelder også når skolen selv får mistanke om at en elev ikke har det «trygt og godt». I planen skal det stå:

- a) hvilket problem tiltakene skal løse
- b) hvilke tiltak skolen har planlagt

- c) når tiltakene skal gjennomføres
- d) hvem som har ansvar for gjennomføring av tiltak
- e) når tiltakene skal evalueres.

Når dette er gjort skal skolen dokumentere hva som blir gjort for å oppfylle aktivitetsplikten. Dersom foreldre eller eleven ikke er fornøyd med hvordan skolen har behandlet deres sak, kan de klage til Fylkesmannen. Det er fylkesmannen som avgjør om skolen har overholdt aktivitetsplikten. Dersom Fylkesmannen kommer til at skolen ikke har oppfylt aktivitetsplikten, kan Fylkesmannen avgjøre hva skolen skal gjøre for å sørge for at eleven får et trygt og godt skolemiljø. Det skal settes en frist for gjennomføringen og Fylkesmannen skal følge opp saken. Hvis ikke skolen gjennomfører tiltakene på en tilfredsstillende måte, kan skolen ilegges dagbøter (NOU 2015:2 s.246). Elevens beste skal være grunnleggende for saksbehandlingen (Opplæringsloven, 2017, §9A-6).

Det viser seg at barn ikke melder fra om mobbing fordi de frykter å bli mobbet selv (Redd Barna, 2018). Dette er en av grunnene til at jeg ut fra mitt ståsted synes det er viktig og interessant å undersøke hvordan Fylkesmannen håndhever loven om skolens undersøkelsesplikt.». Jeg mener at skolen er i en unik posisjon til å gjøre noe med mobbing av den grunn at det er der barna treffes og fordi skolen er den eneste arenaen som ser alle barna i gruppe. Ved å undersøke kan vi få økt forståelse og da komme i posisjon til å forebygge, avdekke og stoppe mobbing. Olweus (1992) skriver at mobbing er en systematikk som skapes i et samspill. Det er en transaksjon - mellom personligheter og kontekst. Og det er konteksten – læringsmiljøet – vi i størst grad kan påvirke gjennom forebygging, avdekking og tiltak. Systematikken skapes altså i et samspill mellom skole, eleven selv og foresatte (Roland, 2014). Det er dette samspillet jeg søker forståelse for når jeg undersøker og diskuterer hvordan Fylkesmannen håndhever skolens aktivitetsplikt, med vekt på å undersøke saken.

1.3 Historisk blick

Historisk sett har vi hatt en rekke tiltak i Norge for å forebygge og bekjempe mobbing (Roland, 2011). I 1982 kom det for eksempel frem tilfeller av selvmord som ble ført tilbake til mobbing. Daværende statsråd i Willock-regjeringen (1981-83) Tore Auestad, inviterte skolefolk og forskere til et høringsmøte. Statsråden stilte spørsmål om det fantes nok

kunnskap til å sette i gang et nasjonalt tiltak mot mobbing, og konklusjonen var at det gjorde det. Statsråd Auestad oppnevnte en liten arbeidsgruppe som skulle forberede en landsdekkende aksjon for å forebygge og stoppe mobbing. Mens gruppen var i arbeid, ble regjeringen utvidet, og arbeidet fortsatte under den nye statsråden Kjell Magne Bondevik.

I 1983 kom en materialpakke som ble sendt ut til samtlige grunnskoler i Norge. I 1996 kom en ny materialpakke, som ble utarbeidet på Læringsmiljøsenderet i Stavanger, (ved) daværende Senter for atferdsforskning. Pakkene inneholdt kunnskap og verktøy som skolene kunne bruke i undervisning og for å lære opp ansatte i kampen mot mobbing (Roland, 2011).

I 2000-2002 kom «Samtak», også et nasjonalt tiltak mot blant annet mobbing. Målet var å skape kultur og strukturer for bedre samarbeid mellom skolene og skolens pedagogisk-psykologiske tjeneste (PPT) for å hjelpe elever med spesielle behov Dette tiltaket dreide seg ikke kun om mobbing, men om skolemiljø generelt, og forebygging mot mobbing var en del av innholdet.

På nyttårsaften 2001 samlet folk i Norge seg rundt tv-en for å se kongen tale til nasjonen. Kong Harald V brukte nesten en tredjedel av talen til å snakke om den alarmerende økningen av mobbing blant barn og ungdom. Statsminister Kjell Magne Bondevik kom også på banen, og snakket i sin nyttårstale i januar 2002 om hvor alvorlig det sto til. Tallene de begge refererte til viste en økning i overkant av 60% i antall som rapporterte å bli mobbet (Roland, 2007) og førte til en politisk mobilisering i kampen mot mobbing.

I denne perioden ble det første Manifestet mot mobbing utarbeidet. Manifest mot mobbing var et nasjonalt krafttak om virkemidler mot mobbing. Selv om manifestet ikke tredde i kraft før høsten 2003 ble det stort fokus på og innsats for nulltoleranse mot mobbing, som var manifestets hovedformål. I etterkant av det første manifestet ble det utarbeidet tre til, til sammen fire manifest i årene 2002-2014. Virkemidlene i manifestene var informasjon, dialog og felles utviklingstiltak.

Artikkelen «The broken Curve» (Roland, 2011) er en oppsummering av det nasjonale arbeidet i Norge, med vekt på det første manifestet mot mobbing. I den artikkelen kom det frem at det nytter å jobbe med og ha fokus på mobbing for å bekjempe fenomenet. I artikkelen kommer det frem at skolene rapporterer om mer innsats for å motvirke mobbing i den første manifestperioden, og at mobbingen ble redusert med ca.30% på landsbasis (Roland, 2011).

En interessant og viktig konklusjon fra denne studien er at skolens praksis er følsom for den nasjonale skolepolitikken. Videre viser resultatene at personlig engasjement påvirkes av politisk fokus. Dette kan ses i sammenheng med at mens det jobbes med å utarbeide manifest og ved å ha politisk fokus på forebygging av mobbing, fører det til at skolene blir engasjerte og motiverte i jobben. Skolene er følsomme for det som skjer i det politiske miljøene rundt, og at fokus på nulltoleranse og antimobbeprogrammer fører til lavere forekomst av mobbing (Roland, 2011).

2. mobbing

2.1. Hva er mobbing?

Peter-Paul Heinemann (1972) ga ut boka, *Mobbing: gruppevold blant barn og voksne*. Boka var basert på observasjoner han hadde gjort i svenske skolegårder. Heinemann (1969) overførte begrepet mobbing til mennesker, fra den østeriske ornitologen Konrad Lorenz. Lorenz brukte begrepet mobbing i beskrivelsen av flokkatferd blant fugler mot en annen fugl. (Lorenz, 1968). Heinemann (1969) mente mobbing ble utløst ved at en fredelig gruppe ble forstyrret, ofte av en utenforstående. Forstyrrelsen skaper kollektiv irritasjon og aggresjon mot inntrengeren. Når angrepet var utført, vendte gruppen tilbake til sin opprinnelige fredelige aktivitet.

Selve begrepet mobbing kommer fra det engelske uttrykket mob, som viser til en stor og anonym gruppe mennesker som er knyttet sammen i en felles aktivitet (Olweus, 1974, Olweus, 1992). Både Olweus (1992) og Roland (2014) beskriver mobbing som negative handlinger, noe som refererer til handlinger med intensjon om å skade mobbeofferet, enten fysisk eller psykisk. De viser også til at handlingene er systematiske – de skjer gjentatte ganger over tid (Roland, 2014 s.24). Av Rolands definisjon fremkommer det at det er en ubalanse i styrkeforholdet; når mobbingen skjer, klarer ikke offeret å forsvare seg (Roland, 2014 s.23). Dette presiserer også Olweus (1992 s.18) når han sier: ”vi kaller det ikke mobbing når to fysisk eller psykisk omtrent like sterke personer er i konflikt, krangler eller slåss”. På bakgrunn av dette, velger jeg følgende definisjon for mitt eget arbeid:

«mobbing er gjentatt negativ eller «ondsinnnet» atferd fra en eller flere rettet mot en elev som har vansker for å forsvare seg. Gjentatt erting på en ubehagelig og sårende måte er også mobbing» (Roland, 2014 s.25).

De fleste forskere bruker de tre kriteriene «negativ atferd» «gjentakelse» og «maktubalanse» når de definerer mobbing (Olweus, 1992, Roland, 2014). Definisjonen ble første gang formulert i 1983 (Olweus & Roland, 1983), altså lenge før mobbing fant veien til nettet.

Ifølge Samnøen (2014) skiller digital mobbing seg fra tradisjonell mobbing fordi mobbingen foregår gjennom flere ulike kanaler, og fordi mobber ikke har ansikt til ansikt-kommunikasjon med offer. Digital mobbing karakteriseres av at det er vanskelig å slippe unna, at den som mobber kan være anonym, og potensialet for et stort publikum er til stede.

Mange av dem som mobbes digitalt, er også utsatt for å bli mobbet på tradisjonell måte (Kunnskapsdepartementet, 2015).

2.1.1. Indirekte og direkte mobbing

Direkte mobbing kjennetegnes av åpne fysiske og synlige former for mobbing, som fysisk plaging og verbal trakassering. Dette vises ved at en elev utsettes for slag, spark eller dytting. Det kan også være ødeleggelse av gjenstander og eiendeler. Verbal mobbing er også en form for direkte mobbing. Det kan være trusler, hån og latterliggjøring av offeret (NOU 2015:2)

Indirekte mobbing kan være vanskeligere å oppdage. En mobbesituasjon kan være spesielt uoversiktlig hvis mobbingen er skjult eller indirekte (Flack, 2010). Indirekte mobbing er baksnakking, ryktespredning, ikke-verbal trakassering og handlinger som indirekte krenker en annen (Flack, 2010).

2.2. Tall om mobbing

I elevundersøkelsen 2017 svarer 6,6 prosent av elevene at de blir mobbet to til tre ganger i måneden eller oftere, når tradisjonell mobbing på skolen og digital mobbing blir sett sammen. Dette er en liten økning på 0,3 prosent fra 2016 (Wendelborg, 2017)

Tall fra elevundersøkelsen 2017 viser at:

- 5 prosent av elevene svarer at de blir mobbet av andre elever på skolen to til tre ganger i måneden eller oftere.
- 66,8 prosent av disse svarer at de ble kalt stygge ting og ertet på en sårende måte. 45,2 prosent ble holdt utenfor og baksnakket, mens 25,1 prosent opplevde fysisk mobbing.

- Det er flest elever som blir mobbet av elever i gruppa eller klassen, og dernest av andre elever på skolen. Mesteparten av mobbingen foregår i skolegården, i klasserommet og i korridoren.
- 40,5 prosent svarer at ingen voksne på skolen visste om mobbingen. 16 prosent svarer at skolen visste om mobbingen, men ikke gjorde noe.
- Mobbingen avtar med alderen, men øker på 9. og 10. trinn.
- 2 prosent av elevene svarer at de blir mobbet digitalt to til tre ganger i måneden eller oftere.
- 68,9 prosent av disse svarer at de ble kalt stygge ting og ertet. 36,5 prosent svarer at noen spredte ting på nettet som såret dem. 35,9 prosent ble holdt utenfor og baksnakket.
- Rundt 44 prosent av elevene som blir mobbet digitalt, opplever også tradisjonell mobbing (Wendelborg, 2017)

Elevundersøkelsen fra 2018 viser noenlunde samme mønster og at omfanget av mobbingen har gått marginalt ned fra 2017 (Wendelborg 2018).

2.3. Hvem er det som mobber og blir mobbet?

Roland (2012 s.48) skriver at folketroen bygger på et bestemt bilde av at det er utseende og ytre avvik som er forklaringen på hvem som blir mobbet. Dette er ifølge Olweus (1993) feil. Ganske enkelt fordi praktisk talt alle har en eller annen form for ytre avvik, og begynner vi å lete etter så vil vi finne et eller annet avvik på de fleste av oss (Roland, 2017 s.48). Gjennom forskning ser vi at de som blir mobbet er mer engstelige enn andre, og viser mer frykt i pressede situasjoner. De tyr oftere til tårer, og har et svakt selvbilde. Gutter som mobbes er ofte fysisk svakere enn gjennomsnittet, mens generelt hos både gutter og jenter viser det seg at de som blir mobbet ofte er litt under gjennomsnittet når det kommer til skoleprestasjoner. Mobbeofrene er også mindre populære blant jevnaldrende, og blir ofte sett på som tapere (Roland & Vaaland, 1996; Roland, 2007 & Olweus, 1992}. Lund skriver at de som viser innagerende atferd er i risikogruppen for å bli mobbet (Lund, 2012).

Det finnes også en gruppe som både mobber og blir mobbet (Roland, 2014). Olweus (1993) kaller disse for vekslere, og det gjelder for et mindretall. De plasserer seg mellom de

klassiske mobbeofrene og plagerne på både psykiske problem og aggressivitet (Roland, 2014 s.62).

2.4. Hvem mobber andre?

2.4.1. Reaktiv og Proaktiv aggresjon

Det kan i første omgang se ut til at tilfeldighetene rår; det er vanskelig å finne spesielle kjennetegn ved de som mobber andre (Roland, 2014). Likevel er et sikkert forskningsfunn at de som mobber har den høyeste profilen på aggressivitet, altså en stabil tendens til negativ atferd overfor andre (Olweus, 1992, Roland & Idsøe, 2001). I forskningslitteraturen beskrives to former for aggressivitet og aggresjon. Aggressivitet er betegnelsen på motivet, mens aggresjon er atferden (Roland, 2018 s.30). Reaktiv aggresjon er drevet av sinne, som i sin tur er utløst av en eller annen form for frustrasjon. Det er viktig å merke seg at ikke all frustrasjon ender i aggresjon og at aggresjon kan komme av andre ting en frustrasjon (Roland, 2014), men i mange tilfeller vil frustrasjon skape sinne og deretter aggresjon. Dette har i de siste 20 årene har blitt kalt reaktiv aggresjon (Roland, 2018 s.30).

Heinemann (1969, 1972) ville sannsynligvis argumentert for at mobbing er en form for gruppebasert reaktiv aggresjon; inntrengerer guttene irriterer guttene. Dodge, (1991) skriver at reaktiv aggresjon er negative handlinger utløst av frustrasjon, nedverdiggelse eller liknende.

Elever som preges av reaktiv aggresjon er ofte ikke dem med mest makt, men de kan styres av dem med makt (Roland, 2018 s.38). Utblåsningen som kommer av frustrasjon som er rettet mot en kilde, kalles aggresjon. Kjernen er at det er ett eller annet som skaper sinne, som dermed blir aggresjon (Roland, 2018 s.31).

Det finnes mye forskning som bygger opp under teorien om at mobbing i hovedsak kan være drevet av proaktiv aggresjon. Det kalles proaktiv aggresjon når aggresjonen motiveres av utsikten til materielle eller sosiale belønninger (Dodge, 1991). Ved mobbing har en funnet at makt over den mobbeutsatte er en hovedbelønning. En annen belønning eller stimulans er økt tilhørighet med de andre i «gruppen», når én mobber en annen (Roland & Idsøe, 2001).

2.5. Mobbingens Psykologi

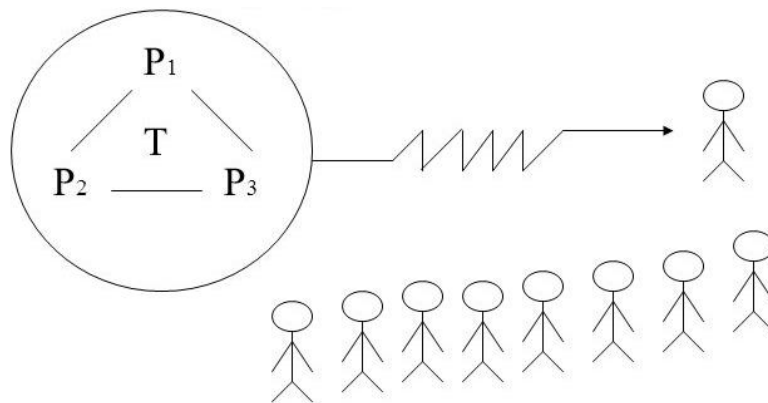
Som vi har sett i kapittel 2.3 handler mobbing om mer enn om mobber og offer. Ofte er det flere som sammen plager en annen. Dette gir som kjent en stimulans til gruppa og en forsterket tilhørighet (Roland, 2014).

Roland (2014) skriver at makt over mobbeofferet og at mobberens følelse av å ha tilhørighet i en gruppe, er to sterke drivkrefter bak mobbing. I de fleste tilfeller skjer mobbingen i fellesskap, men det hender også at plagingen utføres av én alene (Roland & Vaaland, 1996; Olweus, 1992). Mobbing karakteriseres som sagt blant annet av at det er et ujevnt styrkeforhold mellom plager og offer, og først når man er sikker på hva som foregår kan vi iverksette tiltak for å stoppe mobbingen (Støen & Jahnsen, 2018, s. 100).

Under ser vi en modell som viser hvordan rollene i en mobbesituasjon fordeles. Modellen er tatt fra boken *Mobbingens psykologi* og illustrerer nettopp det psykologiske systemet i mobbesaker (Roland, 2014).

Modell 1

Til venstre i modellen er gruppa av plagerere. Den taggede pilen viser negative handlinger fra plagerne til mobbeoffer. Mobbeofferet står til høyre og mellom står tilskuerne. For å bryte dette mønsteret av roller må vi sanksjonere mot de rette personene. Ifølge definisjonen på mobbing skal det være et ujevnt styrkeforhold mellom offer og plager, og repeterte overgrep mot den svake part. Er styrkeforholdet jevnt kan vi kalle det for en konflikt. Modellen illustrerer tydelig et ujevnt styrkeforhold, da det er en person som står alene på høyresiden, samtidig som plagerne er tre personer. Det er ikke uvanlig at det finnes elever som ikke utfører volden, men står passivt på sidelinjen. De verken griper inn eller stopper plagingen (Roland, 2014). Videre skriver Roland (2014) at plagerne kan føle makt og tilhørighet av å se andre føle avmakt. Dette handler om flere ting, men kan være grunnen til at ingen orker eller vil støtte personen helt til høyre.

2.6. Konsekvenser av mobbing

Å bli utsatt for mobbing kan få alvorlige konsekvenser, både psykisk og fysisk.

Øverland (2016) skriver at mobbing rammer folkehelsen, og at samfunnskostnadene er enorme som følge av mobbing. I klinisk praksis opplever vi at de som mobbes kan slite med angst og depresjon. De får problemer med egen selvfølelse og å følge med på skolen. Noen ender opp med skolevegring, og kan droppe helt ut fra skolen (Havik, 2017).

Også de som har utført mobbing har større grad av psykiske vansker i voksen alder (Sigurdson, 2015).

2.5.1. Depresjon

Depresjon har vist seg å være svært vanlig hos personer som har vært utsatt for mobbing, og er også det mest rapporterte problemet for mobbeofre (Salmivalli, 2005). Studier har vist at mobbing i seg selv bidrar til dårlig psykisk helse – deriblant depresjon (Arseneault, 2010).

Bru (2011) bruker begreper som gjennomgripende tristhet, negative forventninger om fremtiden, mangel på energi, konsentrasjonsvansker og vansker med å ta beslutninger når han beskriver kjennetegn på depresjon. Videre sier Bru (2011): ”deprimerte barn og unge har en overdreven tendens til å oppleve seg hjelpeløse i forhold til å takle utfordringer de møter”.

Roland beskriver denne psykiske lidelsen med kjennetegn som ”tristhet, håpløshet og mangel på energi og pågangsmot” (Roland, 2014 s.52). Det er også en klar sammenheng mellom det å være utsatt for mobbing og selvmordstanker (Salmivalli, 2005; Idsøe, 2012). Forsøk på selvmord er ikke uvanlig, og mobbeofre har langt større grad av selvmordstanker enn andre (Roland, 2014 s.52).

2.5.2. Angst

Angst er en sosial frykt som er hemmende og kan i verste fall lamme livsutfoldelsen (Roland, 2014 s.51). Mobbeofre har betydelig mer av både frykt og angst enn andre barn og unge (Olweus, 1974; Olweus, 1992; Salmivalli, Lagerspetz, Björkqvist, Österman, & Kaukiainen, 1996). Når barn opplever mobbing utvikler de følelsen av frykt for personen/personene som mobber. Roland (2007 s.52) skriver at det er naturlig at disse barna også utvikler sosialt ubehag også for andre personer. Dette kan igjen føre til generell angst. Ifølge Øverland og Bru (2011 s.52) kan angsten begrense et barn i den grad at det fører til at det mister hele livsgleden og et meningsfullt liv.

2.5.3. Muskel og skjelettplager.

Roland (2014 s.53) skriver at barn som blir eller har blitt mobbet kan være plaget av muskel- og skjelettplager. Disse plagene kan i meget stor grad skyldes psykososiale belastninger grunnet plaging fra andre (Bru, Boyesen, Munthe, & Roland, 1998). Generelt viser nyere forskning at mange barn også lider av kroppslige plager etter mobbing, noe som får helsemessige konsekvenser på lang sikt (Læringsmiljøsentret, 2016).

2.5.4. Lavt selvbilde

Selvbilde er de oppfatningene en person har om seg selv. Disse oppfatningene er basert på tidligere opplevelser, og særlig tilbakemeldinger fra andre. Når et barn flere ganger, indirekte eller direkte, blir fortalt at det er lite verdt, vil det etter hvert begynne å tro på det selv. Det er også sikkert at lavt selvbilde kan være en risikofaktor for å bli utsatt for mobbing. Et lavt selvbilde vil sende signaler til mobberne om at en er et lett bytte (Roland, 2007 s.50).

2.5.5. Skolevegring

Å bli mobbet har også betydning for skoletrivsel. En skolehverdag preget av mobbing, skaper usikkerhet og redsel, og vil føre til mistrivsel. Stor mistrivsel kan igjen føre til skolevegring (Havik, 2011 s.93). Havik (2011, s.96) forklarer skolevegring med at elevene knytter skolen til et sted med sterkt ubehag. I de mest alvorlige tilfellene kan eleven droppe ut fra skolen og dermed miste muligheten til å få seg en utdanning.

2.5.6. Psykosomatiske plager

Psykosomatiske plager viser til fysiske plager som har årsak i og blir påvirket av psykiske prosesser (Arbeidstilsynet, Udatert). Det er en kjent sak at mistrivsel ofte kan gi utspring i magesmerter og hodeverk. Når barn, over lengre tid, klager over mage- og hodesmerter, vil de fleste foreldre kjenne seg igjen i mistanken om at barnet ikke har det greit. Bru, Idsøe og Øverland (2011, s.16) sier at «negative følelser som frykt, redsel eller tristhet følges ofte av kroppslige reaksjoner som følelse av kroppslig uro, spente vonde muskler, hodepine og vondt i magen eller opplevd mangel på energi og økt søvnbehov».

2.5.7. Posttraumatisk stress

Den senere tid har forskere begynt å se sammenheng mellom det å bli utsatt for mobbing og symptomer på posttraumatisk stresslidelse (PTSL). Det vil si at man gjenopplever vonde hendelser (Idsoe, Dyregrov og Idsøe, 2012). Fysiologisk eller kroppslig aktivering viser til at man er kronisk stresset. Dette kan resultere i søvnproblemer, konsentrasjonsvansker, sinneanfall og irritabilitet. Idsoe et al. (2012) har studert sammenhengen mellom mobbing og PTSD-symptomer i en studie av 963 8. og 9. klasse-elever. Resultatene viste at 33,7 % av

elevene som var blitt mobbet rapporterte PTSD symptomer innenfor det kliniske området av måleinstrumentet.

Psykiske konsekvenser etter mobbing er beskrevet i en artikkel om mobbing og PTSD-symptomer (Idsoe, 2012). Generelt kan vi si at barn som blir mobbet er i risiko for å få psykiske og fysiske plager som de sliter med inn i voksenlivet, og som vi så at Øverland (2016) mener er et samfunnsproblem.

2.7. Årsak og Virkning

Så kan man spørre seg om angst, depresjon, ensomhet og så videre er årsaker til at barn blir mobbet, eller om mobbingen har skapt disse kjennetegnene? Undersøkelser hvor det er blitt holdt omfattende intervjuer med mobbede gutters foresatte, tyder på at guttene allerede i ung alder var forsiktige og følsomme. Men det vil også være naturlig at man etter lang tid med mobbing, vil bli mer engstelige og forsiktige. Arsenault, Bowes, & Shakoor (2010) og Olweus (1992) sier at engstelse og deprimerte barn kan sende signaler om at de er enkle mål og ikke vil gjengjelde hvis andre barn er ubehagelige mot dem. Kjennetegnene kan bidra som en årsak til mobbingen, men vil også forsterkes som en virkning (Idsøe, Dyregrov & Idsøe, 2012; Olweus 1992). Det vises også til funn som sier at aggressive barn kan tiltrekke seg fiendtlighet fra andre barn, og dermed kan være mer utsatt for mobbing (Arsenault et.al 2010).

Forskningen har identifisert ulike risikofaktorer knyttet til det å mobbe og bli mobbet- og ifølge Djupedalutvalget kan det å følge normer og avvike fra normer føre til at noen elever er mer utsatt for å bli krenket, mobbet, trakassert eller diskriminert, for eksempel knyttet til lovfestede diskrimineringsgrunnlag som kjønn, seksuell orientering, kjønnsuttrykk, religion, etnisitet og nedsatt funksjonsevne (NOU 2015:2). Selv om det er usikkerhet knyttet rundt årsak og virkning er det enighet om at mobbing kan få fatale konsekvenser (Øverland, 2016).

3. Tre ledd mot endring av opplæringsloven §9A

3.1. Djupedalutvalget sin utredning 1. ledd

På oppdrag fra Kunnskapsdepartementet fikk et utvalg under ledelse av Øystein Djupedal i oppgave å komme med en utredning om skolemiljø (NOU 2015:2). Utvalgets mandat var å finne ut hvilke virkemidler som fremmer gode skolemiljø, samt hvordan skolen kan motvirke og håndtere mobbing og krenkelser. Målsettingene med utredningen var blant annet å undersøke hva som gir elevene en bedre rettssikkerhet.

Utvalget brukte 19 måneder på arbeidet. I disse månedene møtte de barn og unge, forskere, skoleledere, lærere, foreldre, skoleeiere, organisasjoner, ja - alle som har historier å fortelle - og svar å gi. Utvalget kom med utredningen sin og presiserte at mobbing er et samfunnsproblem som må løses gjennom felles nasjonal innsats (NOU 2015:2). Målet med utredningen var å finne tiltak som fører til at færre barn krenkes, mobbes, trakasseres og diskrimineres og at bevisstheten øker hos alle voksne slik at vi vet hva vi kan gjøre for å hjelpe, for som Djupedal konkluderer med i rapporten; «viktigere enn alt – det vet vi er å høre til» (NOU 2015:2).

3.2. Djupedalutvalgets overordnede perspektiver

I utredningen er det noen overordnede perspektiver som er styrende for hvilke problemstillinger utvalget har vært opptatt av. Det er særskilt fire perspektiver og fem utfordringer alle vurderinger og konklusjoner må ses i lys av:

3.2.1. Fire perspektiver:

1. Menneskerettighetene som målestokk: Utvalget viser til FNs barnekonvensjon, og mener prinsippet for barns beste som rettighet blir brutt når elever mobbes, krenket eller diskrimineres. Prinsippet for «barnets beste» er derfor viktig i utvalgets vurderinger og får betydning for hvilke tiltak som skal foreslås. Dette betyr at barns rett til å bli hørt vektlegges som en grunnleggende menneskerett.
2. Samfunnet skal ha en nullvisjon om mobbing og nulltoleranse for krenkelser, mobbing, trakassering og diskriminering. Dette betyr at skolene må reagere når mobbing skjer, og slå ned på alle tilløp til krenkelser, mobbing, trakassering og

diskriminering av elever. Dette er et viktig budskap og handler om hvilket samfunn vi lever i.

3. Faglig læring og sosial læring hører sammen. Disse kompetansene skal kobles i hop fordi de utfyller hverandre og er avhengige av hverandre.

4. Inkludering for å høre til. Alle skal føle at de hører til. Inkludering er grunnleggende for alle elever og utvalget mener begrepet inkludering må forstås bredere og at det er på tide å understreke at inkludering gjelder for alle (NOU 2015:2).

3.3. Utfordringer

En utfordring utvalget understreker er at skoleledere og ansatte ofte mener det ikke forekommer mobbing på deres skole. I tillegg er det skoler som mener mobbing ikke kan gjøres noe med (NOU: 2015:2). Dette mener utvalget er en bekymring fordi det er viktig å erkjenne at mobbing skjer for å kunne gjøre noe med det. Utvalget understreker videre at lærerens profesjonalitet innebærer å bruke usikkerhet og tvil på en systematisk måte for å håndtere et komplisert skoleliv. På bakgrunn av dette legger de fram noen spørsmål skoleansatte kan stille seg for å utøve *profesjonell usikkerhet* (NOU 2015:2, s. 181):

- Er det tale om mobbing som karakteriseres av at det er utøvere, et «offer» og tilskuere? Hvilke tiltak er da hensiktsmessige?
- Er det tale om mobbing som karakteriseres av spredte/skriftende posisjoner? Hvilke tiltak er da hensiktsmessige?
- Tar intervensjonsstrategiene utgangspunkt i det sosiale adskilt fra det faglige? Skjer læring adskilt fra emosjonelle og sosiale prosesser? Og omvendt, antas det at det psykososiale skolemiljøet er løsrevet fra det faglige?
- Er det en sammenheng mellom skoleledelse og mobbing? Eksisterer det en antakelse om at et godt psykososialt miljø kan «leveres», eller er det slik at trivsel handler om elevenes opplevelse av å få adgang til skolens fellesskap? Hvordan bør vi da eventuelt vurdere de ulike intervensjoner?
- Settes det inn tiltak som søker å reparere individuelt, og er det hensiktsmessig?

Utvalgets forslag til endringer i Opplæringsloven har vært sentralt i etterkant av utredningen. Hovedelementer i utredningen er forslag om aktivitetsplikt, nulltoleranse og at elevens subjektive opplevelse er gjeldende.

3.4. Aktivitetsplikt

Utvalget foreslår at en ansatt som har mistanke eller kunnskap om at en elev blir mobbet har plikt til å undersøke hva som har skjedd. Djupedalutvalget kaller denne prosessen for en faktaundersøkelse, og foreslår at den voksne skal prøve å finne ut hva som har skjedd og hva dette vil bety fremover. Begge parter skal få mulighet til å forklare seg hver for seg, noe Djupedalutvalget understreker viktigheten på grunn av elevenes rett til å bli hørt (NOU 2015:2 s. 239). I tillegg til elevenes rett til å få uttale seg foreslår utvalget at elevene har rett til kontradiksjon. Dette betyr at elever som har påstander og opplysninger rettet mot seg har rett til å få innsyn i disse slik at de har mulighet til å komme med korrigerende motytinger. Når alt dette er gjennomført foreslår utvalget at det skal tas stilling til om det er behov for å sette inn ytterligere initiativ. Ofte vil det være nødvendig med systematiske tiltak for å få stoppe krenkelsene, og da kan det være nødvendig å utarbeide en skriftlig plan som inneholder tiltakene for den aktuelle saken. Utvalget foreslår at en slik plan bør lovfestes og understreker i forslaget at foreldre og eleven skal involveres i planen (NOU 2015:2 s. 239).

3.4.1. Den subjektive opplevelsen

Utvalget er bekymret for at barn og unge ikke blir trodd når de forteller om mobbing. De mener det er behov for å tydeliggjøre at det er elevens subjektive opplevelse som er det avgjørende for om elever er krenket eller ikke (NOU 2015:2, s. 211). Elevenes ve og vel er her fremhevet som en overordnet verdi knyttet til retten til å bli hørt. Når elever blir hørt, styrkes den enkeltes opplevelse av medvirkning, og subjektiviteten styrkes. Utvalget understreker i sitt forslag at det ikke skal stilles spørsmål ved opplevelsen av krenkelse. Det avgjørende for subjektivitetens livsvilkår er hvordan andre forstår, tolker og tar imot våre initiativ. En grunn til at utvalget mener dette ikke har fungert, er at det ikke finnes nok kompetanse eller forståelse for dette i skolen (NOU 2015:2, s. 211).

3.4.2. Nulltoleranse

Djupedalutvalget foreslår at norske skoler skal ha nulltoleranse for krenkelser, mobbing, trakassering og diskriminering, og at det bør være en selvfølge. Nulltoleranse handler om at krenkelser, mobbing, trakassering og diskriminering ikke skal aksepteres i norsk skole, og at

det skal slås ned på det. Derfor mener utvalget at kravet om nulltoleranse ikke er godt nok innarbeidet i skolekulturen og foreslår å lovfeste krav om dette (NOU 2015:2, s.145).

4. Proposisjonens forslag

Med bakgrunn i innstillingen fra Djupedal utvalget utarbeidet regjeringen ved kunnskapsdepartementet en proposisjon til Stortinget (NOU 2015:2). Som det vil framgå, preges Proposisjonen på flere områder sterkt av vurderinger i innstillingen fra Djupedal utvalgt, men det er også visse forskjeller Jeg har derfor valgt å referer Proposisjonen ganske grundig på utvalgte tema.

Regjeringen sier at det skal nytte å si fra om mobbing og at regelverket skal virke for elevene. På bakgrunn av dette foreslo Kunnskapsdepartementet i tråd med Djupedalutvalget sine anbefalinger en omfattende endring i Opplæringslovens regler om skolemiljø. Lovendringen innebærer blant annet at det er Fylkesmannen som skal føre kontroll, ha tilsyn og håndheve loven og hvis ikke Fylkesmannens vedtak overholdes kan skolene ilegges tvangsmulkt. Dette betyr at etter departementets vurderinger skal skolemiljøet ikke bare være trygt, det skal også fremme helse, trivsel og læring (NOU 2015:2)

Departementet ønsker å enda tydeligere lovfeste krav til hva skolene skal gjøre når elever ikke har det trygt og godt, eller blir mobbet. Dette regelverket skal effektivt styrke rettighetene til de elevene som blir mobbet. Ut fra dette ligger det klare forventninger om forebygging og rask og effektiv handling i enkeltsaker. Om skolene ikke reagerer raskt og riktig skal regelverket gjøre det enkelt for elever å få saken prøvd hos Fylkesmannen (NOU 2015:2).

Hovedelementene i Proposisjonens forslag til lovendring er nulltoleranse, aktivitetsplikt, og elevens rett til å bli hørt.

4.1 Nulltoleranse

I Proposisjonen står det at å lovfeste et krav om nulltoleranse, gir et tydelig signal om at skolene ikke skal akseptere krenkelser mot elever (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 14). Innspill fra høringer er at ulike typer krenkelser bør innlemmes og benevnes i lovteksten. Departementet understreker som svar på innspillene at med nulltoleranse menes alle krenkelser som omfatter direkte handlinger og verbale uttrykk rettet mot eleven, som for eksempel hatytringer. I tillegg foreslås det i Proposisjonen at begrepet nulltoleranse også omfatter mer indirekte krenkelser som utestenging, isolering og baksnakking. Begrepet

krenkelse skal tolkes vidt (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 14), videre står det i Proposisjonen at det likevel ikke er slik at enhver kritisk ytring eller uenighet mellom elever er ment å være omfattet som en krenkelse. Prinsippet om nulltoleranse bør tas inn i loven for å understreke viktigheten av tydelige holdninger fra skolens side. På bakgrunn av innspillene departementet har fått fra høringen vurderes det at prinsippet om nulltoleranse bør knyttes til skolens plikt til å drive systematisk arbeid for et trygt og godt skolemiljø (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 14). Ved å lovfeste nulltoleranse og plikten om å systematisk jobbe for at alle skal ha et trygt og godt skolemiljø, tror departementet at dette vil gi et tydelig signal om at skolene ikke skal akseptere krenkelser mot elever.

4.2. Den subjektiv opplevelse

Det forventes at skolen alltid følger opp alle elever og anerkjenner deres opplevelser av eget skolemiljø. Videre står det i Proposisjonen at skolen aldri bør avvise eller underkjenne en elevs opplevelse av utrygghet eller mistriivsel på skolen (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 25). Erkjennelse av elevens opplevelse for å kunne sette inn tiltak for å bøte på problemet er i samsvar med god pedagogisk praksis og viktig både for enkelteleven, men også skolemiljøet som helhet. Det avgjørende er hvordan eleven opplever at det er å være på skolen, altså hvordan eleven har det når han eller hun er på skolen (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 22). Videre står det at barn har rett til å komme til orde i saker som har betydning for dem. Dette er sentralt i anerkjennelse av barn som selvstendige individer og skal gjelde i alle forhold som berører barnet. I mobbesaker kan dette også bety at den som mobber skal få uttale seg. Det betyr ikke at barnet trenger å være i stand til å ha et synspunkt i saken for å bli hørt, det trenger bare ha evne til å mene noe som helst. Samtidig understrekes det at retten til å bli hørt ikke er det samme som å bestemme. Barnet skal heller ikke føle seg tvunget eller presset til å komme med et bestemt syn. Dette handler om at elevenes opplevelse og mening er viktig, og må også ses i sammenheng med Grunnlovens og barnekonvensjonens forpliktelser om å høre barn. Skolen skal aldri avvise eller underkjenne en elevs opplevelse av utrygghet eller mistriivsel på skolen (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 29).

4.3. Aktivitetsplikt

På bakgrunn av Djupedalutvalget sitt forslag, foreslår regjeringen og erstatte enkeltvedtak med et handlingsrettet dokumentasjonskrav (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 6). Det innebærer at skolen skal lage en plan for hvordan tiltaket skal gjennomføres, og dokumentere arbeidet de gjør for å oppfylle aktivitetsplikten. Det understrekes at elevers rettigheter skal oppfylles i praksis, ikke kun på papiret. Aktivitetsplikten skal gjelde for alle som arbeider

eller utfører en tjeneste på skolen og sikre at skolene handler raskt og riktig når en elev ikke har det trygt og godt. Videre står det at ingen voksne på skolen skal kunne snu seg vekk og si at de ikke vet, hvis de ser eller kjenner til at elever utsettes for mobbing eller andre former for krenkelser på skolen (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 22).

Aktivitetsplikten sier noe om hvordan skolen skal agere når de mistenker at elever ikke har et trygt og godt skolemiljø. Dette gjelder også når en elev eller foresatte selv gir uttrykk for opplevelse av et utrygt skolemiljø eller når en undersøkelse viser at en elev ikke har det trygt og godt på skolen. Skolen skal lage en skriftlig plan for når det skal gjøres tiltak i en sak på bakgrunn av fakta rektor eller andre har fått ved å undersøke saken (Kunnskapsdepartementet, 2017 s.25).

I Proposisjonen deles aktivitetsplikten inn i ulike ledd, og i tredje ledd ligger undersøkelsesplikten. Undersøkelsesplikten innebærer at skolen alltid skal sjekke fakta i saken dersom de har mistanke eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø. Terskelen for at undersøkelsesplikten er gjeldende skal være lav (Kunnskapsdepartementet 2017, s. 24). Dette betyr altså at dersom en elev melder fra at han eller hun ikke har et trygt og godt skolemiljø skal alltid undersøkelsesplikten iverksettes straks. Neste omgang brukes til å vurdere egnede tiltak som skal settes inn. Valg av tiltak må bygge på konkrete og faglige skjønnsvurderinger, og skolens tiltak skal tilpasses den konkrete saken, blant annet årsaken til problemet (Kunnskapsdepartementet 2017, s. 24). Departementet påpeker at undersøkelsesplikten handler om å finne ut hva som ligger bak elevenes opplevelse, ikke å framskaffe og vurdere bevis for eller mot at krenkelser eller mobbing har skjedd (Kunnskapsdepartementet, 2017 s.25).

4.4.Skoleledelsen

Utdanningsdirektoratet har utdypet at en viktig forutsetning for å kunne utføre plikten til å undersøke i mobbesaker er at enhver ansatt kjenner denne plikten og har den kompetansen som skal til for å utføre oppgavene sine (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 22). At de ansatte har slik kompetanse er rektors ansvar som en del av det systematiske ansvaret for å sikre elevene et trygt og godt skolemiljø.

Skoleledelsen skal vise vei, motivere og legge til rette for at hver enkelt av de ansatte skal bidra aktivt til en positiv utvikling via systematiske skoleomfattende tiltak. For å kunne forebygge krenkelser, mobbing, trakassering og diskriminering må skoleledelsen forutse

situasjoner som er risikable for at negative hendelser skal oppstå, og sette inn tiltak (Kunnskapsdepartementet, 2017). For å kunne gjøre dette på en god måte er det avgjørende at skolen har kjennskap til elevmiljøet og situasjonene hvor det er risiko for at negativ atferd skal oppstå. Her må skolen veksle mellom å håndtere de konkrete tilfellene som oppstår, og å utvikle langsiktige strategier - de faktiske hendelsene fra elevmiljøet skal altså tas med i den langsiktige forebyggende planleggingen (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 20).

4.5. Oppsummering

Alle som arbeider i skolen har en plikt til å følge med, gripe inn og undersøke saker der mobbing, trakassering og krenkende hendelser forekommer. Aktivitetsplikten består av flere delplikter. Jeg har her hatt fokus på den delplikten som går på å undersøke i saker der elever ikke opplever et trygt og godt skolemiljø som følge av mobbing. Ifølge nye 9A må skolen sette inn egnede tiltak for å bedre elevenes psykososiale skolemiljø etter at faktaundersøkelsen er gjennomført. Det er elevens opplevelse som er gjeldende og den skal ikke betviles. Det understrekes at skolen gjennom å undersøke skal skaffe fakta, og ikke finne bevis for hvem som har gjort hva. Alle har rett til å uttale seg og bli hørt, og det foreslås å lovfeste krav om nulltoleranse av mobbing og krenkende oppførsel (Kunnskapsdepartementet, 2017 s.14).

På bakgrunn av Djupedalutvalget sin utredning og Proposisjonens lovforslag, fattet odelstinget vedtak om den nye lovendringen i Opplæringsloven §9A. Vi har sett i Proposisjonen at store deler av lovendringen innebærer å lovfeste krav om nulltoleranse, at elevens subjektive opplevelse ikke skal betviles og at dagens vedtaksplikt skal erstattes av en handlingsbasert aktivitetsplikt. I denne oppgaven har vi fokusert på leddet i aktivitetsplikten som går på å undersøke fakta i saken. Loven i sin helhet ligger som vedlegg til oppgaven.

4.6. Uklarheter i Proposisjonen

I gjennomgangen av Proposisjonen kom det frem noen uklarheter det kan være hensiktsmessig å belyse. Uklarhetene førte til spesifikasjoner på problemstillingen og viser to paradokser vi mener er svakheter som gjør det komplisert for Fylkesmannen og håndheve undersøkelsesplikten i 9A-saker.

Det handler om hvordan skolens plikt til å undersøke i mobbesaker blir formulert og beskrevet og vi vil nå peke på disse svakhetene som vi anser som paradokser. Paradoksene vil bli diskutert tilslutt i oppgaven.

- I Proposisjonen står det at: skolen skal skaffe fakta i motsetning til bevis i mobbesaker. Forskjellen på fakta og bevis finnes ikke beskrevet. Proposisjonen inneholder heller ikke beskrivelser av hvordan skolene skal undersøke fakta når de tilsynelatende ikke skal skaffe bevis.
- Proposisjonen er tydelig på at elevens subjektive opplevelse skal anerkjennes og ikke betviles. Samtidig står det at alle elever har rett til å uttale seg i alle saker de er involvert i. Dette kaller Djupedalutvalget for kontradiksjon, og betyr at også de elevene som har beskyldninger rettet mot seg har rett til å forklare seg.

5. Om å undersøke

Det er viktig at skolene undersøker saken grundig før de lager plan for tiltak i mobbesaken. Dette sikrer at tiltakene i mobbesaken blir mer treffsikre og på den måten stopper og\eller reduserer mobbingen. Gode rutiner for å undersøke er viktig for å avdekke hva som faktisk foregår og for å kartlegge hvem som er involvert (Støen og Jahnsen, 2018, s.100). Flack, (2010) og Roland (2014) skriver at når lærere ikke treffer med tiltakene de iverksetter, kan det forklares med mangelfulle undersøkelser og kartlegginger i oppstartsfasen. Når man ikke har oversikt over hvem som gjør hva, eller hva som konkret skjer er det vanskelig å finne de rette tiltakene (Støen og Jahnsen, 2018, s.106). Lærere må altså skaffe seg så sikker kunnskap som mulig om hva som skjer mellom elevene (Roland, Kolstø-Johansen og Auestad, 2018). Undersøkelser kan gjøres på ulike måter, men det finnes verktøy som det anbefales at man bruker på en systematisk måte. Innblikk og Spekter, sammen med systematisk observasjon er forskningsbaserte metoder utarbeidet for å kartlegge, undersøke det sosiale miljøet og få informasjon i mobbesaker (Støen og Jahnsen, 2018, s.100).

Innblikk retter blikket mot lærerens evne til å se og forstå samspillet som foregår mellom elever (Roland, Kolstø-Johansen & Auestad, 2018, s.174). Det dreier seg om kommunikasjonen som foregår mellom mennesker. Når en elev utsettes for skjult mobbing er det vanskelig å få tak i samspillet fordi aggresjonen som utøves ofte har lite dramatisk uttrykk. For å kunne lede barn og unge inn i positive samspill, trenger voksne innblikk i

kommunikasjonen som foregår i relasjonene. Innblikk er utarbeidet spesielt for at lærerne skal kunne avdekke skjult mobbing. Prinsippene i Innblikk kan brukes som forebyggende tiltak, men også som verktøy hvis de er usikre på hvordan mobbingen gjøres eller hvem som står i spissen for den (Flack, 2010).

Spekter er i likhet med Innblikk basert på et ikke-anonym kartlegging for at skolen skal komme tetter inn på det som foregår mellom elevene. Spekter kan brukes for å avdekke forhold i læringsmiljøet ved mistanke eller varsel om mobbing (Læringsmiljøsenderet, 2017). metodikken går blant annet ut på at elevene fyller ut et spørreskjema. Deretter følges eleven opp med samtaler (Roland, Kolstø-Johansen & Auestad, 2018, s.174). Spørsmålene er sammensatt forskningsbasert og det er derfor ikke anbefalt at skolene gjør egne tilpasninger av spørsmål. Ved å ta i bruk Spekter kan skolen få mange opplysninger om både mobbing, bråk i klassen, popularitet, maktrelasjoner, grupperinger og holdninger (Læringsmiljøsenderet, 2017).

Observasjon

Mobbing som har foregått lenge er ofte preget av subtil kommunikasjon, som negativt kroppsspråk, nedsettende, krenkende og hånlige blikk som det ikke er lett for en lærer å bli oppmerksom på (Støen og Jahnsen, 2018, s.100). Systematisk observasjon er en god måte for å kunne se det vi tidligere ikke har blitt oppmerksom på. Observasjon kan organiseres i noen steg, for å skape systematikk (Roland, 2018, s.142). Roland (2018) skriver at det kan ha til hensikt å starte med å se om eleven oppfører seg ulikt i ulike sosiale situasjoner. Det er slik at mobbeofferet nesten alltid vil oppføre seg ulikt i kontakt med sine plagere enn med andre elever. Neste steg handler om å se på dyadene i relasjonene. Altså se på hvordan eleven reagerer når andre tar kontakt og hvordan han selv tar kontakt med medelever. Er kontakten preget av tristhet, engstelse eller ubehag, kan det være tegn på mobbing. Steg tre handler om å se på maktforholdene og siste steg handler om å se om det kan tenkes at mobbingen styres utenfra. Altså fra ekstern makt (Roland, 2018, s.142). Roland (2018) skriver at observasjon er nyttig, men ofte utilstrekkelig for å avdekke mobbing. Samtidig er observasjon et godt verktøy for å undersøke i mobbesaker, for å finne ut av mønsteret mellom elevene. Roland (2018) skriver at observasjon kan gi oss et mer direkte inntrykk av enkeltelever og relasjoner.

6. Metode

6.1. Forkunnskaper om tema

Vi har alle på en eller annen måte en mening om mobbing. Alle kjenner noen som har blitt berørt av eller vært involvert i mobbesaker.

Maxwel (2009) skriver at vår forforståelse kan «farge» informasjonen vi får gjennom teksten vi leser. Maxwel (2008) sier videre at en ikke skal eliminere forskerens forforståelse, men en bør være bevisst på hvordan ens egne verdier, tanker og meninger virker inn på studiens resultater. Samtidig skriver Katrine Fangen (2011) at det nærmest er umulig å gå inn i et felt uten å ha noen forkunnskaper. Utfordringen kan da bli at vi ikke ser det vi ønsker å finne ut av, eller at vi ikke oppdager det uventede. Ricoeur (1994) er ikke så redd for det. Poenget hans er å bruke illusjonene for å forstå. Han mener det er viktig å ta teksten ut av konteksten den er skrevet i og analysere den for det den er. Thagaard (2009) skriver at vi kan knytte tyngdepunktet på utvikling av ny teori eller videreutvikle etablert teori.

6.2. Kvalitativ metode

Jeg har gjort en tradisjonell monografisk oppgave og brukt kvalitativ metode. Thagaard (2018) skriver at kvalitative studier preges av at vi både utvikler teori på grunnlag av data, og at vi tar utgangspunkt i teori som allerede finnes fra tidligere studier. Samtidig skriver Gilje & Grimen (1993) at samfunnsforskeren ikke bare kan gjengi de sosiale aktørenes egne oppfatninger i kvalitativ metode, men må bruke teoretiske begreper for å rekonstruere og for å gå videre til deres meningsskaping innenfor et samfunnsvitenskapelig språk. I denne oppgaven var det av betydning at nettopp dette ble vektlagt - å tolke teksten ved å sette den i sammenheng med teoretiske begrep, og å se på opptrappingen til selve lovendringen og den nye Opplæringsloven. Først da ble forståelsen av materialet som skulle undersøkes utviklet.

Videre skriver Kvale & Bringtman (2015) at kvalitativ forskning åpner for variasjoner, mangfold og kompleksitet, fordi alle enkeltmennesker og enkeltsituasjoner er forskjellige. I kvalitativ forskning går en inn og studerer de sosiale prosessene i en kontekst, og de tolkes i lys av den konteksten de inngår i. Fuglseth & Skoge (2006) legger vekt på at kvalitativ tilnærming gir muligheter til å ta med sitater og eksempler fra funnene. På en slik måte kan mangfoldet i dokumentene komme til syne og bli belyst av egenskaper og karakteristiske trekk. På bakgrunn av dette, valgte jeg å benytte meg av kvalitativ metode. Det var viktig å benytte en metode som ga mulighet til tolkning, refleksjon og meningsskaping ved hjelp av tekst. Jeg hadde ikke informanter, og tekstene ble mitt redskap.

6.3. Tekstanalyse

Aktivitetsplikten inneholder som nevnt flere delplikter og i denne studien har jeg altså undersøkt hva Fylkesmannen legger vekt på når det kommer til undersøkelsesdelen i skolens aktivitetsplikt. Ifølge Ricoeur (1999) påvirker tekst oss, og den forteller noe om hvordan mennesker fremstilles. Tekstens fremstilling kan gi mye informasjon til den som analyserer.

Nevøy (2007) skriver om tekst som meningsfull handling, og viser til Austin (1962) som hevder at teksten er om noe, den gjør noe, og den har konsekvenser. Det er derfor hensiktsmessig å bruke tekstanalyse, fordi denne metoden nettopp vil fungere uavhengig av forfatteren når en bruker den skriftlige teksten som utgangspunkt. Meningen er ikke lenger i forfatteren, men i teksten. Teksten er tatt ut av den opprinnelige konteksten og inn i en ny kontekst som analyseobjekt (Nevøy, 2007). Samtidig skriver Thagaard (2013) at dokumentanalyse skiller seg fra data forskeren har samlet inn i felten, ved at dokumentene er skrevet for et annet formål enn det forskeren skal bruke dem til.

Dokumentene jeg har brukt er vedtak fattet i mobbesaker av Fylkesmannen. Fylkesmannen vurderer om skolen har oppfylt aktivitetsplikten. Jeg studerer innholdet for å søke forståelse for hva Fylkesmannen interesserer seg for.

En av fordelene med dokumentanalyse, er at kildene ikke blir påvirket av datainnsamlingen og analysen. Tekstene vil ikke endres av at man analyserer dem (Grønmo, 2004). Dette var en av grunnene til at jeg valgte denne metoden i stedet for intervju. Nevøy (2007) hevder at målet for analysen er å forstå «tekstens sak», og at den dermed «rekontekstualiseres». Det innebærer at teksten med utgangspunkt i forskningsspørsmålet settes inn i en ny sammenheng som åpner for ny mening og forståelse. Meningen i teksten får da sin egen kraft (Nevøy, 2007). Denne nye kraften skal komme ut av analysen, og målet er å finne noe som kan brukes i praksis.

6.4. Hermeneutikken

Hermeneutikken ble først tatt i bruk av teologer og filosofer for å søke den rette forståelse av tekster. Vi kan kalle denne metoden for en dynamisk vekselvirkning, der forskeren dykker dypere og dypere inn i teksten ved at det stadig veksles mellom delene i teksten og tekstens helhet. Det er ikke mulig å se den ene teksten uten å studere den andre. Tekstene står i et avhengighetsforhold til hverandre. En del av teksten kan kun forstås ut fra helheten, og helheten kan bare forstås ut fra delene (Kleven red., 2002). Det var nettopp dette som viste

seg å være nødvendig for å forstå helheten av dokumentene jeg skulle analysere. Jeg måtte ta for meg delene av tekstene for å forstå hele teksten og omvendt.

Selve vedtakene måtte deles opp i små deler for å forstå helheten og helheten forsto jeg først da jeg forsto de små delene. Det handlet om å tolke og forstå, og at tekstene sto i et avhengighetsforhold til hverandre. Å forstå denne helheten var en krevende prosess som krevde mye refleksjon - både hos meg selv, og i diskusjoner sammen med veileder og studievenner.

6.5. Valg av litteratur

Etter hvert som jeg fikk begrep om innholdet i tekstene begynte jeg på en teoretisk innramming. Ifølge Rocoer (1994), handler teoretisk innramming om å studere tidligere forskning på området.

Først og fremst er dette forskningslitteratur om mobbing. Det var viktig å forstå hvordan mobbing defineres til forskjell fra andre typer atferd som for eksempel konflikter, samt drivkreftene bak mobbing og konsekvenser. I særlig grad var det viktig å sette seg inn i metoder for å undersøke mobbing.

Når det gjelder selve dokumentene, skriver Grønmo (2004) at forskeren alltid må forstå disse ut fra konteksten de er skrevet i, og at man må ha forfatterens intensjoner i bakhodet. For å legge mening i analyse materialet mitt måtte jeg sette meg grundig inn i Djupedalrapporten og i Proposisjonen til Stortinget (2016-2017). Dette er selve arbeidet i opptrappingen til lovendringen av §9A, og et viktig bakteppe for å forstå Fylkesmannens vurderinger. Som vi så i kapittel en viser det seg at det historisk sett er gjort mange tiltak i Norge for å bekjempe mobbing.

6.6. Generaliserbarhet

Generaliserbarhet handler om i hvor stor grad resultatene man får i en undersøkelse kan overføres til andre kontekster eller situasjoner. For å kunne si noe om det, må vi vurdere om resultatene er pålitelige og gyldige (Kvale og Bringtmann, 2017). Reliabilitet, validitet og overførbarhet er sentrale begreper vi bruker for å vurdere om resultatet er troverdig og om det kan generaliseres (Thagaard, 2018). Et resultat fra en bestemt kontekst kan for eksempel ha god begreps validitet, men likevel ikke være overførbart til andre kontekster.

Reliabilitet viser til forskningens pålitelighet; redegjørelsen for hvordan vi utvikler data, beskrivelsen av valg som er gjort, og betydningen av tidligere erfaring og forforståelse. Dette knyttes til spørsmålet om kritisk vurdering av prosjektet og gir inntrykk av at forskningen er utført på en pålitelig og tillitsvekkende måte (Thagaard, 2018). Forskeren må argumentere for reliabiliteten ved å redegjøre for utviklingen av data i løpet av forskningsprosessen. Denne argumentasjonen skal overbevise leseren om at kvaliteten på forskningen er bra (Thagaard, 2018). Silvermann (2011) er opptatt av at prosjektet skal være transparent. Med det mener han at vi skal gi en så nøye beskrivelse av strategien og analysemetoden at utenforstående kan vurdere forskningsprosessen trinn for trinn. Kvale og Bringtmann (2017) skriver at reliabiliteten kan knyttes til både kvaliteten på dataen prosjektet baserer seg på og til vurderinger av hvordan forskeren anvender og videreutvikler data på.

Validitet handler om hvordan vi tolker resultatene og vurderer om de er gyldige. Det er viktig at vi kritisk tenker over hva vi baserer våre tolkninger på, og at vi beskriver det teoretiske ståstedet som representerer grunnlaget for våre tolkninger. Ifølge Thagaard (2018) må vi vise hvordan analysen gir grunnlag for tolkningene vi kommer frem til, og vi kan stille spørsmål til om disse er gyldige i forhold til den virkeligheten vi har studert. Siden forskeren i en kvalitativ studie bruker kjennskapen sin på feltet til å utvikle data, presiserer hun videre hvor viktig det er å redegjøre for fremgangsmåte og metodisk refleksjon for å styrke validiteten (Thagaard, 2018).

Ifølge Thagaard (2018), er overførbarhet knyttet til om forståelsen vi utvikler i et prosjekt også kan overføres til å være relevant i andre situasjoner, og om våre tolkninger vekker gjenklang hos lesere med kjennskap til det vi studerer. Det handler om å utvikle en forståelse av de fenomenene vi studerer. Derfor er det tolkningen av resultatene som gir grunnlag for overførbarhet.

6.7. Fremgangsmåte

Hvilken metode man velger som forsker avhenger av problemstillingen man utvikler, og spørsmålene man utformer for å få svar på denne (Thagaard, 2009). Jeg hadde på forhånd bestemt meg for å skrive om mobbing. På første veiledning diskuterte veileder og jeg forskjellige hypoteser og problemstillinger. Med utgangspunkt i problemstillingen og hva jeg ønsket å undersøke, ble kvalitativ forskningsmetode et naturlig veivalg.

Fremgangsmåtene som blir benyttet for å få svar på problemstillingen, er at jeg går gjennom flere dokumenter tilsendt fra et fylkesmannsembete for å finne svar på emnet jeg undersøker.

Dokumentene blir med andre ord et verktøy for å finne svar i ulike kilder (Thagaard, 2009). Jacobsen (2005) mener vi bør ta en vurdering av hvilken kvalitet kildene våre har - først og fremst med tanke på hvilken kompetanse personene bak innehar. I denne sammenheng vurderte jeg at de som fatter vedtakene i dokumentene jeg ser på, sitter med relevant kompetanse. Det er derimot viktig å understreke at vedtakene (dokumentene) er utarbeidet av ulike personer, men at alle disse personene er ansatt hos Fylkesmannen for å utføre nettopp denne oppgaven.

Jeg fikk tilgang på dokumentene gjennom veileder. Han sendte en forespørsel til et fylkesmanns embete om å få tilgang til 9A saker. Vi fikk dermed tilsendt 15 vedtak fra et fylkesmannsembete.

«9A saker» til Fylkesmannen kan handle om andre forhold enn mobbing. Jeg la bort de sakene som handlet om andre problemer og saker der mobbing bare var en del av bildet. Jeg sto da tilbake med 6 saker der Fylkesmannen har fattet vedtak om at skolen ikke har oppfylt aktivitetsplikten, og der mobbing syntes å være hoved problemet, slik det så ut for meg i utgangspunktet. Resten ble makulert.

6.8. Beskrivelse av transkripsjon

6.8.1. Transkripsjon 3 steg

Kvale og Brinkmann (2015) skriver at det finnes én grunnregel i transkripsjon, nemlig at forskeren skriver uttrykkelig i rapporten hvordan transkripsjonen er utført og at man bestemmer seg for skriveprosedyren før man starter.

1. Lese gjennom dokumentene

Jeg valgte å først lese gjennom alle dokumentene jeg skulle analysere, for å få en større flyt i arbeidet når den systematiske transkripsjonen startet. Jeg begynte allerede ved første gjennomlesning å tenke på mulige koder jeg kunne bruke som kategorier av resultatene. Jeg la merke til åpenbare interessante setninger og utsagn. I denne prosessen handlet det om å få oversikt over hva Fylkesmannen konkluderte med når det gjaldt om skolen hadde utført undersøkelsesplikten i henhold til Opplæringsloven, for videre å trekke ut det som handlet om å *undersøke*. Hva var det Fylkesmannen interesserte seg for? Dokumentene inneholdt svært mye informasjon og det krevde flere gjennomlesninger for å trekke ut det som var relevant for denne oppgaven.

2. Mer systematikk

Her startet jeg med kategorisering og koding av materialet. Ifølge Kvale m.fl. (2015, s. 226), innebærer koding at man knytter ett eller flere nøkkelord til et tekstsegment, for å senere kunne identifisere en uttalelse. Ved gjennomgang av datamaterialet, markerte jeg interessante uttalelser, og knyttet disse til ulike koder ved hjelp av farger. Dette krevde et visst system for å holde hvert dokument for seg. Jeg kodet da med farger og tall. Farger som tilhørte de ulike kodene, og tall for å holde kontroll på hvilke dokumenter de tilhørte.

Underveis i prosessen hadde jeg mailkorrespondanse med veileder angående hva jeg skulle se etter. I denne prosessen ble mønster av kategorier skapt, og jeg fikk dratt ut essensen av det som var interessant for å kunne svare på min problemstilling. Jeg trakk ut deler av teksten og satte det sammen til et større bilde. Dette illustrerer poenget med den hermeneutiske sirkel; ved å vekselvirke mellom deler av helhet, til helhet og tilbake, opparbeidet jeg en større forståelse og oversikt over hva dokumentene mine inneholdt (Kleven red., 2002).

Utfordringen var at kodingen min foregikk i ulike dokumenter og at beskrivelser var ulike.

Kategoriene mine var da:

- hendelser
- foresatte
- eleven selv
- skolen
- læringsmiljøet

3. Abstrahere og generalisere

Her begynte arbeidet med å trekke sammen kodene til kategorier for å se helheter. De fem kodene fra steg 2 fikk underkategorier, og vi begynte å se mønster av interessante element i dokumentene.

- Hendelser fikk underkategorier
  - Hvem refererer Fylkesmannen når det gjelder hendelser
  - Hvordan skaffer Fylkesmannen fakta om hendelsen
- Foresatte fikk underkategorier
  - Hører Fylkesmannen på foresatte?
  - Hva informerer foresatte om

- Eleven selv
  - Samtale med eleven
  - Den subjektive opplevelsen
- Skolen fikk underkategorier
  - Hvilken informasjon gir skolen om tiltak
  - Hører Fylkesmannen på hva skolen vet om hendelsen
- Læringsmiljøet fikk underkategorier
  - Kartlegging
  - Sosiogram
  - Spekter og Innblikk
  - Observasjon

Etter hvert kom også en siste kode

- Regelverket
  - Fn's barnekonvensjon
  - Elevens rett til å uttale seg
  - forvaltningsloven

Når disse kategoriene fikk innhold, hadde jeg grunnlag for å diskutere problemstillingen min, og arbeidet med å sammenflette ny viten med den eksisterende litteraturen kunne starte.

6.9. Etiske vurderinger

6.9.1. Personvern

Det å foreta et etisk hensyn innebærer at den som forsker skal tenke på hvordan et tema kan belyses, uten at det får etiske uforvarlige konsekvenser for enkeltmennesker, grupper av menneskene eller hele samfunnet. Det er et grunnprinsipp for etisk forsvarlig forskning at all data som fremkommer blir behandlet konfidensielt, og at de som deltar blir anonymisert. (Thagaard, 2008).

Med tanke på anonymitet (til informanter) var alle navn på elever, foresatte, skoler og kommuner sladdet da vi fikk dokumentene tilsendt. Fylkesmannen hadde altså fjernet denne informasjon overfor min veileder og meg. Videre avtalte Fylkesmannen og veileder prinsippene for hvordan annen informasjon skulle anonymiseres overfor leseren. Det var

derfor nødvendig å tenke gjennom hvordan informasjon skulle fremstilles i denne oppgaven, og i noen tilfeller måtte hendelser skrives om. Det gjelder spesielt der jeg gjengir sitat fra for eksempel samtaler, opplevelser eller faktiske hendelser. Etter at jeg hadde gjort slike endringer, sammenliknet veileder endringene med original teksten og kontrollerte at meningen ikke var forandret.

7. analyse resultat

7.1. vedtakenes utseende

Vedtakene er på 6 til 10 sider. Selv om vedtakene er undertegna av samme fylkesmann er det ulike saksbehandlere. Dette viser igjen da det er noe variasjon i vedtakenes oppbygning. Det kan likevel se ut som at vedtakene rent utseendemessig er utarbeidet ut fra samme «mal». Alle seks vedtakene starter med informasjon om dato for meldingen og at meldingen går på opplevelse av å ikke ha det trygt og godt på skolen.

Overskrift i samtlige vedtak er «**Vedtak om rett til et trygt og godt skolemiljø**»

Fylkesmannens vurderer at «**skolen ikke har oppfylt aktivitetsplikten etter Opplæringsloven 9A-4.**» i alle de vedtakene jeg har analysert.

Videre informeres det i alle vedtak at Fylkesmannen sin rolle er å vedta hva skolen skal gjøre for å sørge for at eleven får et trygt og godt skolemiljø.

Det står i vedtakene at skolen *må* og at skolen *skal* gjøre en rekke tiltak. Tiltakene handler om mobbing, men er ulike alt etter hva meldingen går ut på. Jeg vil som denne oppgaven tilsier, trekke frem det som handler om å undersøke i saken.

Før vedtaket avsluttes med kontaktinformasjon til saksbehandler, informeres det at vedtaket kan klages på. At fristen for å klage er 3 uker og at det i klagen må stå hvilken endring som ønskes og at klagen bør begrunnes. Klagen bør være skriftlig. Dersom Fylkesmannen ikke er enig i klagen vil den sendes til Utdanningsdirektoratet, som er endelig klageinstans.

Videre står det til slutt i vedtaket at en advokat eller annen fullmektig kan bistå og representere saken på alle trinn. Reglene i forvaltningsloven gjelder.

Når jeg skal finne ut hva Fylkesmannen skriver i vedtakene om skolens plikt til å undersøke i saken, vil jeg analysere hver sak for seg når det gjelder elevens subjektive perspektiv, synet til de foresatte og andre. For hver av disse tre kildene til informasjon, ser jeg på hvilket tema Fylkesmannen kommenterer.

7.2. om å undersøke saken

I dette prosjektet klarlegger vi ett aspekt, nemlig vurderinger til Fylkesmannen når det gjelder «å undersøke saken».

Fylkesmannen har da som oppgave:

A: å vurdere det skolen har gjort av undersøkelser

B: eventuelt å foreskrive videre undersøkelser

For både A og B vil vi klarlegge hva Fylkesmannen tematisk interesserer seg for og hvordan og fra hvem Fylkesmannen mener at informasjonen skal innhentes.

7.3. aktuelle tema

Når det kommer klage fra en foresatt eller eleven selv, har Fylkesmannen i oppgave å vurdere om skolen har oppfylt aktivitetsplikten. Dersom svaret på dette er nei, eller ikke fult ut, kan Fylkesmannen gi skolen pålegg.

Et interessant spørsmål er om Fylkesmannen mener at skolen skal undersøke hvorvidt eleven blir krenket og eventuelt hvilken form dette har. Videre kan Fylkesmannen interessere seg for om bestemte personer står for slike krenkelser, altså om disse rollene er relevante for Fylkesmannen.

Det kan også tenkes at Fylkesmannen synes at læringsmiljøet og forhold der er relevante opplysninger.

Eleven: det subjektive perspektivet. Når skolen undersøker saken, sier reglene at eleven det gjelder skal høres. I analysen av saken vil vi derfor kartlegge hvordan Fylkesmannen håndhever denne regelen.

Interessante spørsmål er om Fylkesmannen etterspør om elevens syn er kommet frem, om Fylkesmannen selv kommuniserer med eleven og hvordan Fylkesmannen tolker det eleven sier.

Foresatte: Foreldresamarbeid skal ha eleven i fokus og bidra til eleven sin faglige og sosiale utvikling. Et godt foreldresamarbeid er en viktig ressurs for skolen for å styrke utviklingen av gode læringsmiljø og skape læringsresultat (Kunnskapsdepartementet, 2017). Dersom en elev er i en vanskelig situasjon, skal skolen forsøke å løse problemet i samarbeid med hjemmet. Når elever er involvert i mobbing er det helt nødvendig og samarbeide med foreldre for å løse

situasjonen. Det er skolen sitt ansvar å legge til rette for samarbeidet. Foresatte kan klage til Fylkesmannen dersom skolen ikke har foretatt seg noe i løpet av fem dager etter at saken er tatt opp med rektor (Støen og Fandrem, 2018).

Andre undersøkelser: I reglene heter det at skolen skal/kan gjøre egne undersøkelser. Dette må tolkes som undersøkelser utover å høre elevens syn. Her er det interessant å få vite hva Fylkesmannen mener bør undersøkes og om Fylkesmannen etterspør bestemte metoder.

Krenkelser Et sentralt spørsmål er om Fylkesmannen etterspør informasjon om negative hendelser, i vårt tilfelle krenkende episoder. Med det mener vi både hvilken form krenkelsen eller krenkelsene har hatt, for eksempel mobbing eller vold, samt om Fylkesmannen mener at skolen skal indentifisere de som krenker den aktuelle eleven.

Vi vil også undersøke hvilke kilder Fylkesmannen lytter til; de foresatte, eleven selv og skolen.

Skolemiljøet forøvrig krenkelser av ulike typer kan være en del av skolemiljøet, men dette består av mange andre forhold også. Vi vil gå gjennom vedtakene for å finne ut hva Fylkesmannen mener er relevante sider ved skolemiljøet knyttet til 9A saker

Også her vil vi undersøke hvilke kilder Fylkesmannen bruker; de foresatte, eleven selv og skolen.

Sentrale begreper i Proposisjonen og loven finnes omtale av gyldigheten til det subjektive perspektivet til eleven, samt de tilsynelatende motstridende begrepene «bevis» og «fakta». Vi vil også ha et blick for hvordan Fylkesmannen bruker disse begrepene.

Den første saken handler om en gutt i 8.klasse.

7.4. Sakene oppsummert

Sak 1 Viktor i 6.klasse

1. har elev og/eller foresatte gitt opplysninger om mobbing og hvem som mobber?

I melding til Fylkesmannen kommer det informasjon fra foresatte om at Viktor ikke opplever skolemiljøet trygt og godt. Foresatte skriver at det har vært lengre tids problemer med mobbing, krenking, utestengelse og vold fra både enkeltelever og grupper.

Ifølge foresatte har Viktor utviklet skolevegring, han sliter med hodepine, magesmerter og sengevæting. Foresatte mener skolen ikke lengre klarer å oppfylle kravet om en sikker og trygg skolehverdag for Viktor.

Fylkesmannen refererer både Viktor selv og foresatte om negative hendelser, altså det subjektive perspektiv.

Hendelser:

Vi ser at Fylkesmannen tar utgangspunkt i det foresatte opplyser om. Foresatte skriver at de er bekymret for flere hendelser og at det har vært manglende kommunikasjon ved flere anledninger.

- Viktor har opplevd episoder der C er diskriminerende og voldelig. Det refereres også til en voldelig episode som foresatte skal ha beskrevet skjedde i skolegården.

I forbindelse med at barn skal få uttale seg i saker som angår dem, har Fylkesmannen hatt samtale med Viktor og skriver:

- Viktor forteller at han opplever guttemiljøet som røft og utrygt. Videre forteller Viktor at det særlig er en gutt som sier diskriminerende ting til ham, banner og gjør ting. Viktor forteller at det er en gutt, C som er verst, men at andre slenger seg på, M blant annet.

I samtalen kommer det frem

«de andre kan ikke støtte meg i frykt for at C skal bli sint».

«I går var jeg og A oppe på haugen, da dreiv C og M og slo på meg. A gikk, jeg vet ikke hvor han gikk»

Her ser vi at Fylkesmannen refererer Even selv om både negative hendelser og hvem som har krenket ham.

2.sjekker Fylkesmannen om skolen selv allerede har opplysninger om dette, mobbing og hvem som mobber?

«Ved mistanke om eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø, skal skolen snarest undersøke saken. plikten til å undersøke innebærer at skolen undersøker elevens opplevelse av skolemiljøet, ikke at skolen skal skaffe bevis for eller imot at eleven blir krenket eller mobbet»

Her bruker Fylkesmannen en formulering fra Proposisjonen (Kunnskapsdepartementet, 2017), som altså sier at skolen skal undersøke elevens opplevelse av skolemiljøet, og ikke skaffe bevis for eller mot at eleven blir krenket eller mobbet.

Skolen redegjør for at de er bekymret for guttens sosiale kompetanse og at de er oppmerksomme på hans utfordringer på området. Skolen skriver videre at de har jobbet med Viktors sosiale ferdigheter på ulike nivå. Skolen har ettersendt resultater av trivselsundersøkelser, samarbeidsmøter, og evaluering av tiltaksplaner.

Det kommer frem at det er flere elever som ikke har mange å spille på i fellesskapet. Resultatene viser at det er utfordrende miljø blant guttene og at det er svært få som har mange å velge og være sammen med.

PPT har vært i klassen og observert. Observasjonen hadde til hensikt å se på struktur, relasjonelle mekanismer og forventninger.

Vi kan ikke se at Fylkesmannen legger særlig vekt på skolens undersøkelser av det Viktor sier om hvem som plager ham.

3.trekker Fylkesmannen en konklusjon allerede nå og hvem stoler i så fall Fylkesmannen på?

Fylkesmannen ser at skolen har gjort ulike undersøkelser av skolemiljøet. Fylkesmannen vurderer likevel at skolen ikke i tilstrekkelig grad har fulgt opp saken i lys av de opplysningene som kommer frem i kartlegginger og sosiometriske undersøkelser.

Det kan tyde på at Fylkesmannen tar utgangspunkt i det Viktor selv og foreldrene informerer om hvem som er plagerne.

Fylkesmannen pålegger skolen å utføre-STOPP samtaler med C og M. Vi kan ikke se at Fylkesmannen har bedt skolen om å forfølge det Viktor selv sier gjør ham utrygg på skolen nemlig, C og M plager og at «andre henger seg på».

4 pålegger Fylkesmannen skolen å gjøre videre undersøkelser?

Fylkesmannen skriver at skolen må ta i bruk, tolke og vurdere informasjon som kommer frem i sosiometriske undersøkelser. Fylkesmannen er særlig opptatt av at lærerne må kartlegge videre *virkingen* av det sosiale miljøet blant guttene på trinnet. finne ut hvem lærerne kan bygge et positivt miljø rundt, hvem som fremmer et positivt samspill og støtter medelever til å hevde seg på en positiv måte.

Det kan se ut som at Fylkesmannen interesserer seg for å forstå mønsteret av relasjonelle preferanser, for å legge til rette for inkludering og gode sosiale dynamikker.

Tabell 1 Viktor

	Opplysninger til Fylkesmannen om mobbing	Utøvere	Pålegger FM skolen tiltak direkte mot utøver	Pålegger FM skolen å gjøre videre undersøkelser?
Elev (Viktor)	-andre kan ikke støtte han i frykt for at c blir sint -informasjon om hendelsen på Haugen (ble slått).	C og M		
Foresatte	Informasjon om: -Mobbing, krenking, utestenging og vold. -episode med vold i skolegården -Opplevd at c er diskriminerende,	-C		
Skolen	-Bekymret for guttens sosiale utfordringer -har jobbet med Viktors sosiale ferdigheter -har ettersendt resultater fra trivselsundersøkelser, resultater viser grunn til bekymring over guttemiljøet.		Fylkesmannen Pålegger STOPP- samtaler med C og M	-Kartlegge videre virkning av det sosiale miljøet blant guttene på trinnet for å finne ut hvem av guttene lærerne kan bygge et positivt miljø rundt.

Tabellen er bygd opp slik:

Til venstre: dersom vedtakene viser at eleven, foresatte eller skolen har informasjon i saken blir det ført inn her.

Kolonnen på toppen viser hva det er gitt informasjon om.

Kort kommentar fra tabellen: i denne saken ser vi at elev, foresatt og skolen har informasjon og at Fylkesmannen pålegger skolen STOPP-samtaler med navngitte elever.

Sak 2 Even i 8.klasse

har elev og/eller foresatte gitt opplysninger om mobbing og hvem som mobber?

I melding til Fylkesmannen kommer det informasjon fra foresatte om at Even ikke har det trygt og godt på skolen. Foresatte skriver at det har pågått lengre tids problemer med mobbing, krenking, utestengelse og vold fra både enkeltelever og grupper.

Ifølge foresatte har Even opplevd flere episoder med vold og krenkende opplevelser på skolen. Noe som gjør at han er utrygg i undervisningssituasjoner og ikke tør å be om hjelp. Han har gått på skolen med trusler om å bli slått.

Foresatte vi ser at Fylkesmannen refererer de foresatte på at Even har vert utsatt for negative hendelser i form av mobbing, krenking, utestengelse og vold. Friminutt oppleves også som vanskelige og utrygge da det oppstår hendelser. Even har gått på skolen med trusler om å bli slått, som også hendte i undervisningssituasjoner.

Even: Fylkesmannen har hatt samtale med Even, sammen med en foresatt og skriver:

-Even refererer til en episode på skolen der han ble slått i bakhodet. Dette var et slag som han «ventet» på. det var snakket om og avtalt på forhånd, og Even hadde fått høre dette via andre elever. Slaget kom i en undervisningstime der han ble «dasket» i bakhodet. Even forteller selv at han ble slått, men ble egentlig ikke det. Videre forteller Even at han har hørt at de snakker om at de skal dytte ned i bakke, smekke andre elever.

Det kommer frem at dette gjelder de tre samme elevene som hadde avtalt å slå Even.

«De jeg har engelsk med, en går i klassen. en fra klassen, PP. To andre, NN og FF»

I samtalen kommer det frem at det har vert nye hendelser der to av de nevnte elevene er involvert.

«Jeg ble holdt igjen en gang sist uke. En annen rev hendende vekk. Så ble han holdt igjen».

Her ser vi at Fylkesmannen også refererer Even selv om både negative hendelser og hvem som har krenket ham.

2.sjekker Fylkesmannen om skolen selv allerede har opplysninger om dette, mobbing og hvem som mobber?

«Ved mistanke om eller kjennskap i at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø, skal skolen snarest undersøke saken. Plikten til å undersøke innebærer at skolen undersøker elevens opplevelse av skolemiljøet, ikke at skolen skal skaffe bevis for eller imot at eleven blir krenket eller mobbet».

Vi ser at dette er det samme sitatet som i saken til Viktor

Vi finner ikke at Fylkesmannen krever at skolen skal undersøke elevens opplevelse av skolemiljøet, når det gjelder det Even selv har sagt er det sentrale. I samtalen som Fylkesmannen har med Even kommer det nemlig frem at det er

«Folkene som plager ham som gjør ham utrygg på skolen».

Dette kan tyde på at Fylkesmannen ønsker at skolen skal interessere seg for andre ting enn den eventuelle mobbingen og utøvere av den. Fylkesmannen drøfter heller ikke de begrepene som brukes; mobbing, krenkelse, utestengelse og vold.

3.trekker FM en konklusjon allerede nå og hvem stoler i så fall Fylkesmannen på

Fylkesmannen refererer både de foresatte og Even selv om negative episoder, altså det subjektive perspektivet. Videre skriver Fylkesmannen at skolen skal undersøke nettopp dette, elevens subjektive opplevelse av skolemiljøet og ikke skaffe bevis.

Har da Fylkesmannen interessert seg for hva skolen vet, eller bør undersøke, om hvem «folkene er»? Nei, vi finner ingen tegn i dokumentet som dokumenterer dette.

4 pålegger Fylkesmannen skolen å gjøre videre undersøkelser?

Skolen har gjort undersøkelser av klassemiljøet. Det er en ekstern rådgiver som utfører kartleggingen. I analyse av kartlegginger kommer det frem resultater som tilsier at Even har medelever som ønsker å være sammen med ham, men at han har få valg. Det kan se ut som

han står litt på utsiden av en gruppe på 3-4 elever. Fylkesmannen skriver at resultat fra undersøkelser og en utvidet rapport er viktige undersøkelser som kan bidra til gode tiltak for å styrke Evens selvtillit og hjelpe han til å hevde seg positivt i fellesskapet.

Tabell 2 Even

	Opplysninger til Fylkesmannen om mobbing	Utøvere	Pålegger FM skolen tiltak direkte mot utøver	Pålegger FM skolen å gjøre videre undersøkelser?
Elev	Jeg ble holdt igjen en gang sist uke. En annen rev hendende vekk. Så ble han holdt igjen.	-De jeg har engelsk med, en går i klassen. en fra klassen, PP. To andre, NN og FF		
Foresatte	-pågått lengre tids problemer med mobbing, krenking, utestengelse og vold fra både enkeltelever og grupper. -skolen ikke lengre klarer å oppfylle kravet om en sikker og trygg skolehverdag for deres sønn. - Even har gått på skolen med trusler om å bli slått, som også hendte i undervisningssituasjoner.			
Skolen				. Fylkesmannen skriver at resultat fra undersøkelser og en utvidet rapport er viktige undersøkelser som kan bidra til gode tiltak for å styrke Evens selvtillit og hjelpe han til å hevde seg positivt i fellesskapet.

Kort kommentar fra tabellen: i denne saken ser vi det er Even og foresatte som forteller om plaging og utøvere. Skolen har ikke informasjon om dette og fylkesmannen pålegger skolen å iverksette tiltak som kan føre til at Even kan hevde seg positivt i klassefellesskapet.

Sak 3 Mikkel 7.klasse

1. har elev og/eller foresatte gitt opplysninger om mobbing og hvem som mobber?

I melding til foresatte kommer det informasjon om at Mikkel ikke opplever skolemiljøet trygt og godt. Foresatte skriver at han har blitt utsatt for mobbing over lang tid, og det pågår

fortsatt. ifølge foresatte er det spesielt fire elever som utagerer mot Mikkel. Foresatte navngir disse fire i meldingen til Fylkesmannen.

Ifølge foresatte har Mikkel mistet mye av det sosiale på grunn av dette. Videre skriver foresatte at skolen har forsikret at de ha kontroll på situasjonen. Likevel skjer det nye hendelser hele tiden.

Hendelser

Fylkesmannen refererer foresatte på at Mikkel har og er utsatt for negative hendelser. Foresatte opplyser at Mikkel er blitt slått, klort, tatt kvelertak på, dunket med hodet i veggen, og blitt skubbet. Han blir holdt igjen på skoleveien og fratatt eiendeler som blir kastet vekk. Foresatte skriver at den alvorligste hendelsen var at Mikkel ble truet med kniv. Det er spesielt en gutt, I som utagerer og bruker grovt språk mot Mikkel. I den senere tiden har I fått med seg en kompis. Foresatte melder at det har gjort det verre for Mikkel.

Videre har foresatte gitt informasjon i brev at Mikkel har mistet mye sosialt i klassen. Mor skriver videre at hun hadde observert på juletreffest at Mikkel ikke var inkludert i det sosiale miljøet i klassen.

Fylkesmannen trekker altså frem opplysninger fra foresatte om krenkelser.

Mikkel I tråd med at barnets beste skal vektlegges og at eleven skal høres utfører

Fylkesmannen en samtale med Mikkel og skriver

«Mikkel refererer til episode på skolen der han stenget døren for S, for å tulle med han. Da kom J og holdt Mikkel i bakken mens S slo Mikkel hardt i magen».

Det kommer frem at Mikkel stort sett er mye alene når han er hjemme, men at det er en fra klassen som av og til kommer hjem til han.

«Jeg sitter mest inne og spiller. Er av og til med tante»

Mikkel forteller han til tider er redd for å gå på skolen på grunn av S og har mye mareritt om nettene.

Her ser vi at Fylkesmannen refererer Mikkel i hans beskrivelse av hendelser, samt «S» og hvor isolert han føler seg.

2.sjekker Fylkesmannen om skolen selv allerede har opplysninger om dette, mobbing og hvem som mobber?

Fylkesmannen etterspør skolens redegjørelse for deres undersøkelser av saken. Rektor skriver at skolen har hatt samtaler med alle involverte. Både alene og hver for seg. Skolen skriver at det har vært episoder i forkant som har ført til krenkelsene Mikkel er blitt utsatt for. Skolen går ikke inn i detaljer om hva disse episodene innebærer, men skriver at informasjonen har ført til ytterligere tiltak i aktivitetsplanen.

Skolen skriver at samtaler fra medelever viser at Mikkel med sine utfordringer lett kan erte andre innpå seg. Det viser at mange overser dette, men at det er en elev som blir trigget av dette. Mikkel har derfor fått voksendekning i overgangssituasjoner og friminutt for å trygges og veiledes slik at situasjoner der han kan bli utsatt for krenkelser blir forebygget.

Skolen redegjør videre for kartlegging av klassemiljøet med Spekterundersøkelsen. Den viser tegn knyttet til Mikkels sosiale fungering som burde blitt undersøkt nærmere. Mikkels navn kommer frem på tre spørsmål, nr.10, nr.13 og nr.14.

Senere i vedtaket står det at skolen mener spekterundersøkelsen viser at Mikkel har det greit og viser til hans egne svar i undersøkelsen. Men at hans navn kommer opp en gang at han blir mobbet og en annen at han mobber andre. Fylkesmannen understreker at skolen ikke har noen generell undersøkelse av klassemiljøet generelt.

3.trekker Fylkesmannen en konklusjon allerede nå og hvem stoler i så fall FM på?

Fylkesmannen skriver at skolen ikke har klart å skaffe seg tilstrekkelig med informasjon knyttet til Mikkel selv for å vurdere hvordan han har det, og hva som eventuelt kan ligge bak når han ikke opplever skolemiljøet trygt og godt. Det vises til det Mikkel selv forteller sammenfalt med det foresatte skriver.

Fylkesmannen skriver at skolen ikke har oppfylt undersøkelsesplikten ved at den ikke har undersøkt det sosiale miljøet i klassen inngående. Samtidig vedtar Fylkesmannen at skolen har undersøkt tilstrekkelig de konkrete hendelsene der Mikkel er blitt krenket, men ikke i tilstrekkelig grad klart å skaffe informasjon nok til å kunne sette dette i en større sammenheng.

Videre redegjør skolen for resultater fra tester gjort av Psykolog ved BUP. Disse testene viser at Mikkel er sosial, har mange venner, men ingen bestevenner.

4 pålegger FM skolen å gjøre videre undersøkelser om mobbing og hvem som gjør det?

Fylkesmannen skriver at skolen på den ene siden, må skaffe seg tilstrekkelig innsikt i hvordan Mikkel opplever skoledagen rent subjektivt, og den må skaffe seg oversikt over hva som rent faktisk har skjedd og skjer med han når han er på skolen.

En annen side av dette er at skolen må skaffe seg oversikt over hvordan klassemiljøet litt mer generelt er. Siden saken har vart over lang tid anbefaler Fylkesmannen skolen og innhente hjelp til å bistå med de nødvendige undersøkelser. Dersom PPT ikke har nødvendig kompetanse må denne innhentes utenfor kommunen.

Selv om Mikkel navngir hvem som plager ham, kan vi derimot ikke se i dette dokumentet at Fylkesmannen pålegger skolen å undersøke noe videre det faktum at både foresatte og Mikkel selv navngir elever som angivelig krenker ham.

Her ser vi at Fylkesmannen pålegger skolen tiltak for videre å undersøke det generelle klassemiljøet.

«Skolen må skaffe seg systematisk innsikt i det generelle klassemiljøet til Mikkel, og må i den forbindelse skaffe seg kunnskap om hvordan Mikkel sin posisjon og funksjon i klassefellesskapet er. Til denne undersøkelsen må skolen bruke systematisk observasjon fra kompetente fagfolk».

Når det gjelder skolens undersøkelsesplikt skriver Fylkesmannen at skolen ikke har oppfylt kravet om å undersøke ved at en ikke har undersøkt det sosiale miljøet inngående.

Tabell 3 Mikkel

	Opplysninger til Fylkesmannen om mobbing	Utøvere	Pålegger FM skolen tiltak direkte mot utøver	Pålegger FM skolen å gjøre videre undersøkelser?
Elev	Mikkel refererer til episode på skolen der han stenget døren for S, for å tulle med han. Da kom J og holdt Mikkel i bakken mens S slo Mikkel hardt i magen. Mikkel forteller han til tider er redd for å gå på skolen på grunn av S og har mye mareritt om nettene.	-S og J		
Foresatte	blitt utsatt for mobbing over lang tid, og det pågår fortsatt. - slått, klort, tatt kvelertak på, dunket med hodet i veggen, og blitt skubbet. Han blir	. Det er spesielt en gutt, I som utagerer og bruker grovt språk mot Mikkel. I den senere tiden har I fått		

	holdt igjen på skoleveien og fratatt eiendeler som blir kastet vekk. Foresatte skriver at den alvorligste hendelsen var at Mikkel ble truet med kniv.	med seg en kompis. Foresatte melder at det har gjort det verre for Mikkel.		
Skolen	Skolen skriver at det har vært episoder i forkant som har ført til krenkelsene Mikkel er blitt utsatt for. Spekterundersøkelsen. Den viser tegn knyttet til Mikkels sosiale fungering som burde blitt undersøkt nærmere. Mikkels navn kommer frem på tre spørsmål. Senere i vedtaket står det at skolen mener spekterundersøkelsen viser Mikkel har det greit og viser til hans egne svar i undersøkelsen. Men at hans navn kommer opp en gang at han blir mobbet og en annen at han mobber andre. - tester gjort av Psykolog ved BUP. Disse testene viser at Mikkel er sosial, har mange venner, men ingen bestevenner. -skolen har hatt samtaler med alle involverte			Skolen må skaffe seg systematisk innsikt i det generelle klassemiljøet til Mikkel, og må i den forbindelse skaffe seg kunnskap om hvordan Mikkel sin posisjon og funksjon i klassefellesskapet er. Til denne undersøkelsen må skolen bruke systematisk observasjon fra kompetente fagfolk.

Kort kommentar fra tabellen: vi ser at Mikkel og foresatte gir informasjon om plaging. Skolen har en litt annen informasjon. Fylkesmannen pålegger skolen tiltak for klassemiljøet

Sak 4 Live i 6.klasse

1. har elev og/eller foresatte gitt opplysninger om mobbing og hvem som mobber?

Ingress i melding fra Fylkesmannen kommer det informasjon fra foresatte om at Live ikke har det trygt og godt på skolen.

Ifølge foresatte har Live en tung skolehverdag grunnet mobbing over lang tid. Det har ifølge foresatte vært gjentatte tilfeller med fysiske angrep fra spesielt en gutt i klassen, med kloring, biting, slag, lugging etc.

Hendelser

Fylkesmannen referer foresatte på at Live har en tung skolehverdag grunnet mobbing over lang tid. Foresatte refereres om situasjoner der Live er utsatt for plaging og det kommer frem informasjon om at foresatte ikke opplever at skolen griper fatt i problemet på en god måte.

Videre referer Fylkesmannen Lives foresatte om en hendelse der de ikke synes skolen håndterte situasjonen riktig.

«I forbindelse med at medelever plaget Live, kalte skolen inn til foreldremøte og «klasseråd. I klasseråd fikk alle de andre elevene mulighet til å fortelle hva som plaget dem med Live».

«Videre ble de andre elevene bedt om å krysse av på et skjema om de hadde vært med på mobbingen. Dette ble brukt i samtaler med foreldrene, men vi som foreldre til Live fikk ingen informasjon om videre arbeid».

Her trekker altså Fylkesmannen frem informasjon fra de foresatte om hendelser.

Live: Fylkesmannen opplyser at det er viktig å finne ut hva som er elevens opplevelse av skolemiljøet, derfor ble det gjennomført en samtale med Live. Fylkesmannen skriver:

«I samtalen kommer det frem at Live opplever å bli utestengt av flere jenter i klassen».

«Hun forteller om møte som ble avholdt i forbindelse med at de andre plaget henne. Hun sier hun opplevde møte svært ubehagelig og at møte ikke førte til at plagingen stoppet».

2.sjekker Fylkesmannen om skolen selv allerede har opplysninger om dette, mobbing og hvem som mobber?

Fylkesmannen mottok redegjørelse for møtoreferat og to aktivitetsplaner. I redegjørelsen skriver rektor at det kommer frem i samtaler med jentene i klassen at medelever ofte oppfatter at Live er for opptatt av å korrigere og hjelpe.

Rektor redegjør for to hendelser og skriver videre hvordan kontaktlærer håndterte disse hendelsene. Videre skriver Rektor det er gjennomført en kartlegging av klassemiljøet. Kartleggingen viser at Vilde er særlig utsatt. Det fremkommer ikke mer informasjon om kartleggingsresultater i dokumentet.

Rektor skriver at Kontaktlærer har observert i friminutt, i disse friminuttene leker Live greit med de andre.

Videre skriver rektor i redegjørelsen til Fylkesmannen at han opplever det som en konflikt mellom jentene.

3.trekker Fylkesmannen en konklusjon allerede nå og hvem stoler i så fall Fylkesmannen på?

Når det gjelder rektors mening om at dette er en konflikt, skriver Fylkesmannen at dette er grunnleggende feil. Fylkesmannen skriver at ved å behandle saken som konflikt har skolen konkludert før fakta er tilstrekkelig undersøkt.

Videre skriver Fylkesmannen at observasjonen kontaktlærer utførte i friminutt burde blitt undersøkt nærmere

«ut fra det vi vet om mobbedynamikk, mobbingens psykologi og skjult mobbing burde skolen skjønnt at det er urovekkende at Live inkluderes bare når voksne er tett på».

4 pålegger Fylkesmannen skolen å gjøre videre undersøkelser om mobbing og hvem som gjør det?

Det kan se ut som at Fylkesmannen er opptatt av læringsmiljøet, han skriver at det er viktig å observere hva som skjer i det sosiale samspillet. Her viser Fylkesmannen til observasjonen kontaktlærer har gjort i friminutt. Skolen må avdekke fakta, samt sørge for at klasse miljøet og skolemiljøet blir en trygg og inkluderende arena for alle elevene.

Videre pålegger Fylkesmannen skolen å avdekke hva som faktisk skjer, hvor det skjer negative hendelser, når dette skjer og hvilken rolle de ulike elevene innehar.

«Utgangspunktet for undersøkelser i denne saken må være Lives opplevelse av mobbing og krenking».

Er det mobbing, må skolen avdekke hvem som mobber, hvem er assistenter eller pådrivere til mobbing. Hvem er passive tilskuere og er det noen som forsvarer?

Tabell 4 Live

	Opplysninger til Fylkesmannen om mobbing	Utøvere	Pålegger FM skolen tiltak direkte mot utøver	Pålegger FM skolen å gjøre videre undersøkelser?
Elev	Live opplever å bli utestengt av flere jenter i klassen. Hun forteller om møte som ble avholdt i forbindelse med at de andre plaget henne. Hun sier hun opplevde møte svært	Live opplever å bli utestengt av flere jenter i klassen		Utgangspunktet for undersøkelser i denne saken må være Lives opplevelse av mobbing og krenking.

	ubehagelig og at møte ikke førte til at plagingen stoppet.			
Foresatte	Ifølge mor har Vilde lenge snakket om mobbing som har foregått. Vilde ber ifølge mor daglig om å få bytte skole, hun vil bare bort fra dette. Mobbingen foregår både i klasserom og i friminutt.			
Skolen	-møtereferat og to aktivitetsplaner. I redegjørelsen skriver rektor at det kommer frem i samtaler med jentene i klassen at medelever ofte oppfatter at Live er for opptatt av å korrigere og hjelpe. -Rektor redegjør for to hendelser og skriver videre hvordan kontaktlærer håndterte disse hendelsene. -gjennomført en kartlegging av klassemiljøet. Kartleggingen viser at Vilde er særlig utsatt. Rektor skriver at Kontaktlærer har observert i friminutt, i disse friminuttene leker Live greit med de andre. -Videre skriver rektor i redegjørelsen til Fylkesmannen at han opplever det som en konflikt mellom jentene.			observere hva som skjer i det sosiale samspillet. - Skolen må avdekke fakta, samt sørge for at klassemiljøet og skolemiljøet blir en trygg og inkluderende arena for alle elevene. Videre pålegger Fylkesmannen skolen å avdekke hva som faktisk skjer, hvor det skjer negative hendelser, når dette skjer og hvilken rolle de ulike elevene innehar. Er det mobbing, må skolen avdekke hvem som mobber, hvem er assistenter eller pådrivere til mobbing. Hvem er passive tilskuere og er det noen som forsvarer?

Kort kommentar fra tabellen: Live og foresatte gir informasjon om plaging. Skolen redegjør for deres undersøkelser. Fylkesmannen skriver at skolen må skaffe fakta om klassemiljøet.

Sak 5 Vilde i 6.klasse

1. har elev og/eller foresatte gitt opplysninger om mobbing og hvem som mobber?

I melding til fylkesmannen kommer det informasjon fra foresatte at Vilde ikke lenger har det trygt og godt på skolen. Ifølge mor har Vilde lenge snakket om mobbing som har foregått.

Vilde ber ifølge mor daglig om å få bytte skole, hun vil bare bort fra dette. Mobbingen foregår både i klasserom og i friminutt.

her ser vi at Fylkesmannen legger foresatte sin informasjon til grunn for sin videre vurdering.

Vilde Når Fylkesmannen skal behandle saken, må Fylkesmannen finne ut hva som er elevens egen opplevelse av skolemiljøet. Fylkesmannen har gjennomført samtale med Vilde der også mor var til stede etter Vildes ønske og skriver:

«Vilde gruer seg til å gå på skolen. Hun opplever å ikke være inkludert og forteller at jentene er delt i «de kule» og «ukule»».

Her ser vi at Vilde informerer om noe ved læringsmiljøet som gjør henne utrygg på skolen. Fylkesmannen opplyser videre at Vilde forteller om to jenter som plager henne. Det kommer det frem at hun ofte gruer seg for å gå på skolen fordi

- *J kommer med stygge kommentarer i klasserommet*
- *I plager henne i friminutt.*
- *hun har blitt slått i bakken, innelåst på et kott, sparket og blitt kaldt stygge ting.*

Her ser vi at Vilde trekker frem elever som gjør at hun føler seg utrygg på skolen.

2.sjekker Fylkesmannen om skolen selv allerede har opplysninger om dette, mobbing og hvem som mobber?

Rektor skriver i sin redegjørelse at

«det er tydelig Vilde ikke har det bra. Videre skriver rektor at det for en tid siden ble avdekket en sak som berører hele trinnet, og at dette berørte klassen Vilde er elev».

Rektor redegjør for samarbeid med ekstern rådgiver i etterkant av denne saken. Den eksterne rådgiveren gjennomførte en undersøkelse av læringsmiljøet og det psykososiale miljøet på trinnet.

For å få informasjon om undersøkelsen og resultatene skriver Fylkesmannen han har møte med den eksterne rådgiveren. Det kommer frem at jentene i klassen ikke beskriver klasse miljøet som positivt. Den eksterne rådgiveren skriver videre at det etter deres vurdering, vil ikke jentemiljøet være av en slik kvalitet at det sikrer at elevene har det trygt og

godt. Den eksterne rådgiveren anbefaler derfor videre kartlegging og analyse som del av aktivitetsplikten.

3.trekker Fylkesmannen en konklusjon allerede nå og hvem stoler i så fall Fylkesmannen på?

Fylkesmannen er kjent med at skolen ikke har utført videre kartlegging slik den eksterne rådgiveren anbefalte. Fylkesmannens vurdering er derfor at skolen ikke fullt ut har undersøkt saken.

I tillegg ser vi at Fylkesmannen pålegger skolen å ha STOPP-samtaler. Vi kan derimot ikke se at Fylkesmannen ber skolen gjøre undersøke av hvem de skal ha av STOPP samtaler med. I vedtaket står det nemlig at skolen må ha STOPP-samtaler med I og J. Dersom STOPP-samtaler ikke fører til at mobbingen stanser understreker Fylkesmannen at skolen må vurdere om I kan bli flyttet til en annen skole.

4 pålegger Fylkesmannen skolen å gjøre videre undersøkelser om mobbing og hvem som gjør det?

Vi ser at Fylkesmannen retter søkelys mot kartlegging av det sosiale miljøet blant jentene og ber skolen undersøke dette videre.

I forbindelse med at rektor ser Vilde ikke har det bra, skriver Fylkesmannen at skolen må undersøke klassemiljøet. Skolen må gjennomføre en videre kartlegging og analyse av miljøet der I og J går. Dette må skje i samarbeid med en ekstern rådgiver.

Tabell 5 Vilde

	Opplysninger til Fylkesmannen om mobbing	Utøvere	Pålegger FM skolen tiltak direkte mot utøver	Pålegger FM skolen å gjøre videre undersøkelser?
Elev	Vilde gruer seg til å gå på skolen. Hun opplever å ikke være inkludert og forteller at jentene er delt i «de kule» og «ukule».	Vilde forteller om to jenter som plager henne. Det kommer det frem at hun ofte gruer seg for å gå på skolen fordi <i>J kommer med stygge kommentarer i klasserommet</i> <i>-I plager henne i friminutt.</i> <i>hun har blitt slått i bakken, innelåst på et kott, sparket og blitt kaldt stygge ting.</i>		
Foresatte	I melding til fylkesmannen kommer det informasjon fra foresatte at Vilde ikke lenger har det trygt og godt på skolen. Ifølge mor har Vilde			

	<p>lenge snakket om mobbing som har foregått.</p> <p>Vilde ber ifølge mor daglig om å få bytte skole, hun vil bare bort fra dette.</p> <p>Mobbingen foregår både i klasserom og i friminutt.</p>			
Skolen	<p><i>- det for en tid siden ble avdekket en sak som berører hele trinnet, og at dette berørte klassen Vilde er elev.</i></p> <p>Rektor redegjør for samarbeid med eksterne rådgiver i etterkant av denne saken. gjennomførte en undersøkelse av læringsmiljøet og det psykososiale miljøet på trinnet.</p> <p>For å få informasjon om undersøkelsen og resultatene skriver Fylkesmannen han har møte med den eksterne rådgiveren. Det kommer frem at jentene i klassen ikke beskriver klassemiljøet som positivt. Rådgiveren skriver videre at det etter deres vurdering, vil ikke jentemiljøet være av en slik kvalitet at det sikrer at elevene har det trygt og godt. den eksterne rådgiveren anbefaler derfor videre kartlegging og analyse som del av aktivitetsplikten.</p>		<p>Fylkesmannen pålegger skolen å ha STOPP-samtaler. Vi kan derimot ikke se at Fylkesmannen ber skolen gjøre undersøke av hvem de skal ha av STOPP samtaler med. I vedtaket står det nemlig at skolen må ha STOPP-samtaler med I og J. Dersom STOPP-samtaler ikke fører til at mobbingen stanser understreker Fylkesmannen at skolen må vurdere om I kan bli flyttet til en annen skole.</p>	<p>I forbindelse med at rektor ser Vilde ikke har det bra, skriver Fylkesmannen at skolen må undersøke klassemiljøet. Skolen må gjennomføre en videre kartlegging og analyse av miljøet der I og J går. Dette må skje i samarbeid med den eksterne rådgiveren.</p>

Kort kommentar fra tabellen: Vilde og foresatte informerer om plaging. Live om hvem som plager. skolen har gitt informasjon om deres undersøkelser. Fylkesmannen pålegger skolen STOPP-samtaler, klassebytte og undersøkelser av klassemiljøet.

Sak 6 Pål i 6.klasse

1. har elev og/eller foresatte gitt opplysninger om mobbing og hvem som mobber?

Ifølge foresatte handler dette om en sak som flere ganger er blitt meldt til skolen de siste fire årene. Ifølge foresatte gruer Pål seg jevnt over til skoledagen. Foresatte skriver at de opplever skolen dessverre signaliserer «intet sett, intet hørt» og «har observert, men ingenting er avdekket»

Far skriver videre at det er trist å se at en oppegående faglig flink gutt, viser stadig sterkere tegn til skolevegring og mistillit til skolen – og til venner. Far skriver at plagingen skjer i nære vennerelasjoner.

Hendelser

Vi ser at Fylkesmannen referer foresatte på at Pål er plaget og ikke har det trygt og godt på skolen.

- *Mor opplever at det er maktkamp mellom guttene.*
- *At de stenger ham ute fra lek*
- *En av hjernene bak dette er A*

Foresatte refereres også i Pål sin opplevelse av det som gjør han utrygg

- *Pål har fortalt at de andre går fra ham*
- *Pål gruer til å gå på skolen og er usikker på sin rolle i klassen*
- *Pål har det ikke bra i friminutt*
- *Pål får krenkende kommentarer fra ^^*

Pål: Fylkesmannen har hatt samtale med gutten og skriver:

I samtalen kom det frem at Pål opplever mye stress. At det er flere som er frekke mot han og at han er usikker på hva skolen gjør med mobbingen.

- *Pål nevner A, E og M som plager ham.*
- *A er frekk, dominerende og voldsom.*
- *Opplever at A latterliggjør ham foran andre*
- *Opplever at A kicker ham ut av spill*
- *A sier stygge ting til ham*

Her ser vi at Fylkesmannen referer Pål på hvem som plager ham.

Pål forteller at han er sliten av å ha det slik og at han gruer seg for å gå til skolen.

«Jeg snakker ofte med helsesøster, men er usikker på poenget med dette».

2.sjekker Fylkesmannen om skolen selv allerede har opplysninger om dette, mobbing og hvem som mobber?

Skolen redegjør for flere møter og at de har utført læringsmiljøundersøkelse gjennom ekstern rådgiver og en ikke-anonym spørreundersøkelse om mobbing, Spekter.

I rapporten fra ekstern rådgiver kommer det frem at det er utfordringer i klassen med mobbing. Denne kartleggingen er anonym og identifiserer dermed ikke hvem dette dreier seg om. Ekstern rådgiver er tydelige på at lærerne må kartlegge videre for å identifisere hvilke elever som opplever seg mobbet. Resultatene viser at en må ha mer fokus på elevene sin sosiale rolle i klasserommet, og inkluderende holdninger.

Videre redegjør skolen for samtaler med guttene i klassen og observasjoner i friminutt. Skolen skriver at dette ikke har avdekket mobbing.

Samtidig skriver rektor at sos.lærer har observert at Pål ikke alltid har det godt i klassen.

3.trekker Fylkesmannen en konklusjon allerede nå og hvem stoler i så fall Fylkesmannen på?

Fylkesmannen skriver at skolens undersøkelser ikke har vært egnet til å avdekke mobbingen som foregår. Foresatte har vært spesifikke i sine meldinger til skolen, både om hvordan mobbingen skjer, hvem som er involvert, de enkeltes roller og hvor mobbingen foregår. Disse opplysningene burde ifølge Fylkesmannen ført til at skolen innhentet kompetanse og søkt bistand fra PPT, ekstern rådgiver eller andre med kompetanse på området.

På bakgrunn av det Pål forteller i samtaler og av redegjørelsen konkluderer Fylkesmannen med at skolen ikke har oppfylt plikten om å undersøke.

- *Det er ikke brukt verktøy som er egnet for å undersøke hva som foregår i relasjonene mellom guttene.*

Fylkesmannen anbefaler STOPP-samtaler med de som mobber som tiltak for å stoppe mobbingen

4 pålegger Fylkesmannen skolen å gjøre videre undersøkelser om mobbing og hvem som gjør det?

Fylkesmannen skriver at skolen burde tatt i bruk «innblikk» som observasjonsverktøy for å avdekke skjult mobbing. Her ser vi at Fylkesmannen retter blikket mot å undersøke om det foregår skjult mobbing.

Vi kan finne i dette dokumentet at Fylkesmannen pålegger skolen å finne ut av relasjonene og rollene til guttene i «gjengen». Videre at skolen må finne ut hvem som er ledere, medløpere, passive elever og utsatte elever. Derimot ser vi ikke at Fylkesmannen pålegger skolen å

undersøke det faktum at Pål og Foresatte navngir elever som plager og gjør læringsmiljøet utrygt slik at skolen kan sette inn tiltak direkte mot disse elevene.

Tabell 6 Pål

	Opplysninger til Fylkesmannen om mobbing	Utøvere	Pålegger FM skolen tiltak direkte mot utøver	Pålegger FM skolen å gjøre videre undersøkelser?
Elev	I samtalen kom det frem at Pål opplever mye stress. At det er flere som er frekke mot han og at han er usikker på hva skolen gjør med mobbingen.	Pål nevner A, E og M som plager ham. A er frekk, dominerende og voldsom. Opplever at A latterliggjør ham foran andre Opplever at A kicker ham ut av spill A sier stygge ting til ham		
Foresatte	<ul style="list-style-type: none"> - Mor opplever at det er maktkamp mellom guttene. - At de stenger ham ute fra lek - Foresatte refereres også i Pål sin opplevelse av det som gjør han utrygg <ul style="list-style-type: none"> - Pål har fortalt at de andre går fra ham - Pål gruer til å gå på skolen og er usikker på sin rolle i klassen - Pål har det ikke bra i friminutt 	En av hjernene bak dette er A Pål får krenkende kommentarer fra ^^		
Skolen	I rapporten fra eksternt rådgiver kommer det frem at det er utfordringer i klassen med mobbing. Denne kartleggingen er anonym og identifiserer dermed ikke hvem dette dreier seg om. Resultatene viser at en må ha mer fokus på elevene sin sosiale rolle i klasserommet, og inkluderende holdninger. Videre redegjør skolen for samtaler med guttene i klassen og observasjoner i friminutt. Skolen skriver at dette ikke har avdekket mobbing. Samtidig skriver rektor at sos.lærer har observert at Pål ikke alltid har det godt i klassen.		Fylkesmannen anbefaler STOPP-samtaler med de som mobber som tiltak for å stoppe mobbingen	Vi kan finne i dette dokumentet at Fylkesmannen pålegger skolen å finne ut av relasjonene og rollene til guttene i «gjengen». Videre at skolen må finne ut hvem som er ledere, medløpere, passive elever og utsatte elever.

Kort kommentar fra tabellen: Pål og foresatte informerer om plaging og om hvem som plager. Skolen gir informasjon om deres undersøkelser. Fylkesmannen pålegger STOPP-samtaler og at skolen må finne ut av rollene til guttene i «gjengen»

7.4.1. Utvalgte resultater samlet

Tabell nedenfor gir et utdrag av resultatene i hver sak. Dette er hvorvidt Fylkesmannen har fått opplysninger om mobbing og om utøvere av denne og hvem kilden er; eleven selv, foresatte og skolen. Videre viser tabellen om Fylkesmannen har pålagt skolen tiltak direkte mot utøvere og om skolen pålegges videre undersøkelser av læringsmiljøet.

Tabell 7. **Samletabell av resultater**

	Opplysninger til Fylkesmannen om mobbing	Utøvere	Pålegger FM skolen tiltak direkte mot utøver	Pålegger FM skolen å gjøre videre undersøkelser?
Viktor Foresatte Skolen	JA, JA JA	JA JA NEI	JA	Læringsmiljøet
Even Foresatte skolen	JA JA NEI	JA NEI NEI	NEI	Læringsmiljøet
Mikkel Foresatte Skolen	JA JA JA	JA JA NEI	NEI	Læringsmiljøet
Live Foresatte Skolen	JA JA NEI	JA JA NEI	NEI	Læringsmiljøet
Vilde Foresatte Skolen	JA JA JA	JA NEI NEI	JA	Læringsmiljøet
PÅL Foresatte Skolen	JA JA JA	JA JA	JA	Læringsmiljøet

--	--	--	--	--

Viktor

Vi ser at foresatte opplyser om at Viktor blir mobbet. Viktor forteller også om mobbing i samtale med Fylkesmannen.

Viktor oppgir navn på to elever som plager. Foresatte oppgir en av de som plager.

På dette grunnlaget pålegger Fylkesmannen skolen å gjennomføre STOPP-samtaler med de to som plager. Fylkesmannen pålegger ikke skolen om å undersøke eller etterprøve informasjonen Viktor og foresatte gir om de som plager. I stedet pålegger Fylkesmannen skolen å kartlegge videre virkning av det sosiale miljøet på trinnet, altså undersøkelser av det generelle læringsmiljøet.

Even:

Vi ser foresatte opplyser til Fylkesmannen at Even opplever mobbing på skolen. Skolen gir ikke informasjon til Fylkesmannen om at Even blir plaget.

Even oppgir i samtale med Fylkesmannen om hvem som plager ham. Skolen og foresatte oppgir ikke navn på hvem som plager

På dette grunnlaget pålegger Fylkesmannen skolen å gjennomføre undersøkelser som kan bidra til at Even kan hevde seg positivt i klassemiljøet. Fylkesmannen pålegger ikke skolen å gjøre undersøkelser av de elevene Even oppgir som plager.

Mikkel:

Vi ser at Mikkel via foresatte opplyser at han blir mobbet og at foresatte også gir Fylkesmannen denne opplysningen. Skolen oppgir informasjon om situasjonen rundt Mikkels læringsmiljø som handler om hans fungering.

Mikkel oppgir hvem som plager. Foresatte oppgir også hvor plagingen skjer og hva som skjer når Mikkel blir plaget. Foresatte gir også informasjon om en elev de opplever som plager Mikkel.

På dette grunnlaget pålegger fylkesmannen skolen å gjennomføre observasjoner for å finne ut hvordan Mikkel sin funksjon i klassemiljøet er. Fylkesmannen ber heller ikke her skolen om å undersøke de Mikkel oppgir som plager ham.

Live:

Vi ser at foresatte informerer om at Live blir mobbet på skolen. Skolen gir også informasjon om situasjonen rundt Live og at det er problemer på trinnet.

Live oppgir hvem som plager og om andre ting i læringsmiljøet som hun har opplevd som plaging.

På dette grunnlag pålegger Fylkesmannen skolen om å observere læringsmiljøet og finne ut hva som skjer i relasjonene. Er det mobbing må skolen undersøke hvem som mobber, hvem er assistenter eller pådrivere til mobbing. Hvem er passive tilskuere og er det noen som forsvarer? Her ser vi at Fylkesmannen pålegger skolen å ta utgangspunkt i Live sin opplevelse. Vi ser derimot ikke at Fylkesmannen er opptatt av de undersøkelsene og den informasjonen skolen gir i saken.

Vilde

Vi ser at Vilde via foresatte opplyser at hun blir mobbet og at foresatte også gir Fylkesmannen denne opplysningen. Vi finner ikke at skolen har gitt Fylkesmannen denne informasjonen. Derimot viser Skolen til kartlegginger som beskriver at jentemiljøet ikke er av slik kvalitet at det sikrer et trygt og godt læringsmiljø. Vilde oppgir navn på to jenter som mobber henne. Ifølge foresatte er det spesielt en gutt i klasen som plager Live. Skolen oppgir ikke navn.

På dette grunnlaget pålegger Fylkesmannen skolen å gjennomføre stoppsamtaler med de to jentene. Fylkesmannen pålegger altså ikke skolen å etterprøve opplysningen fra Live om at det er nettopp de to som plager henne. I stedet pålegger Fylkesmannen skolen å gjøre undersøkelser om læringsmiljøet.

Pål

Vi ser at foresatte forteller om mobbing. Skolen dokumenterer for resultat av kartlegginger som viser at det er mobbing i klassen. Kartleggingen som viser mobbing er anonym og identifiserer dermed ikke hvem dette dreier seg om. Videre informerer skolen om at observasjon og samtaler ikke har avdekket mobbing.

Pål gir informasjon om hvem som plager ham. Foresatte oppgir et navn som plager. På dette grunnlaget pålegger Fylkesmannen STOPP-samtaler med de som mobber. Fylkesmannen pålegger skolen å finne ut hvem som mobber og hvilke roller guttene i «gjengen» har. Vi ser at Fylkesmannen ikke tar hensyn til skolen sine undersøkelser, men pålegger å finne ut hva som skjer i miljøet Pål er en del av.

Alle sakene

Tabellene viser altså at eleven selv og/eller foresatte har opplyst om mobbing i alle sakene, mens skolen har gitt denne opplysningen i 4 av sakene. Dette indikerer at skolen har en annen oppfatning av hendelsene enn elev/foresatte i 2 av sakene. Når vi undersøker i vedtakene om Fylkesmannen kommer det frem at Fylkesmannen tar hensyn til den informasjonen eleven selv og foresatte gir om mobbing og hendelser i alle sakene, inklusive de to sakene der skolen ikke har opplyst om mobbing.

Videre ser vi at eleven selv har oppgitt navn på utøverne i alle seks sakene og at de foresatte har oppgitt navn i fire av dem. Skolen har imidlertid ikke oppgitt utøvere av mobbing i noen av sakene.

Vi har da den situasjonen at elev/foresatte har gitt Fylkesmannen opplysninger om mobbing og om utøvere i alle sakene. Skolen har gitt opplysninger om mobbing i fire av sakene, men ikke om utøvere i noen av disse fire. Det er på dette grunnlaget Fylkesmannen kan gi skolen pålegg om.

Hva så når elev/foresatte identifiserer bestemte medelever som utøvere av mobbingen, men skolen har gitt andre opplysninger. Dette kunne være å identifisere andre enn den eller de som elev/foresatte har oppgitt, men det er ingen slike tilfeller. Derimot viser det seg i alle sakene at elev/foresatte har pekt på utøvere mens skolen ikke har gjort det.

Vi ser at Fylkesmannen i sakene til «Pål», «Vilde», «Viktor» pålegger skolen å gjennomføre stoppsamtaler med de som elev/foresatte har oppgitt som utøvere. Videre pålegger Fylkesmannen skolen å kartlegge læringsmiljøet i alle sakene.

I sakene med Viktor og Even ser vi at Fylkesmannen henviser til Proposisjonen der det står at skolen skal skaffe fakta, men ikke skaffe bevis i saken. Fylkesmannen forklarer ikke hvordan skolen skal gjøre dette. Vi ser heller ikke at Fylkesmannen forklarer forskjellen på fakta og bevis.

7.5. sakene oppsummert

I sakene vi har sett på er det foresatte som sender melding til Fylkesmannen om at deres barn ikke har et trygt og godt skolemiljø. Foresatte informerer hva deres barn opplever på skolen av krenkelser, hendelser og bakgrunnen for opplevelsen av å ikke ha et trygt og godt skolemiljø. Fylkesmannen refererer foresatte på denne informasjonen. Det handler om vold, krenkelser, grovt språk og utestengelse fra det sosiale miljøet.

I samtaler Fylkesmannen har med den krenkende eleven kommer det informasjon om hendelser, hvem som utfører hendelsene og hvor de blir utført. Det er eleven og foresatte som siteres på informasjon om plagere og hendelser.

Fylkesmannen etterspør dokumentasjon fra skolen om deres undersøkelser og hva skolen har gjort for å finne ut bakgrunnen for elevens opplevelse av å ikke ha et trygt skolemiljø.

Skolene redegjør for kartlegginger av det sosiale miljøet og elevsamtaler, samt observasjoner og samarbeid med ekstern rådgiver.

Store deler av dokumentene inneholder refereringer til Proposisjonen og andre regelverk.

7.5.1. regelverket

Det vises til opplæringsloven §9A-4.

«ved mistanke om eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø, skal skolen snarest undersøke saken. Hva som er egnende tiltak skal så bygge på skolens undersøkelser og faktiske forhold i saken, og på en faglig-pedagogisk vurdering.»

Plikten til å undersøke innebærer at skolen skal undersøke elevens subjektive opplevelse av skolemiljøet. Undersøkelse kan også innebære å avklare og opplyse om forhold tilbake i tid, dersom slike forhold påvirker elevens hverdag på skolen.

I tillegg til Opplæringsloven viser Fylkesmannen til FN's barnekonvensjon. Det vises til Artikkel 3, nr.1 der barnekonvensjonen slår fast at

«barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved alle handlinger som berører barn».

Videre står det i alle sakene

«å undersøke hva som er barnets syn, er nødvendig for å vurdere hva som er best for barnet». «Barnet skal og få uttale seg om alle saker som angår ham eller henne».

I barnekonvensjonen artikkel 12 går det frem at

«barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter har rett til å fritt gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet.»

Dette kommer også frem i forvaltningsloven §17

«forvaltningsorganet skal påse at mindreårige parter har fått mulighet til å gi uttrykk for sitt syn, i den grad de er i stand til å danne seg egne synspunkter på det saken gjelder. De mindreåriges syn skal tillegges vekt i samsvar med deres alder og modenhet.»

Å undersøke er en av delpliktene i aktivitetsplikten sammen med plikt til å følge med, plikt til å gripe inn, plikt til å varsle rektor og plikt til å sette inn tiltak.

«ved mistanke om eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø, skal skolen snarest undersøke saken. Plikten til å undersøke innebærer at skolen undersøker elevens opplevelse av skolemiljøet, ikke at skolen skal skaffe bevis for eller mot at eleven blir krenket eller mobbet. Undersøkelsen kan også innebære å avklare og opplyse om forhold tilbake i tid, dersom slike forhold påvirker elevens skolehverdag»

Fylkesmannen skriver at det er svært avgjørende for saken at skolen fremover klarer å vurdere elevens rett til et trygt og godt skolemiljø. Samtidig må skolen avdekke fakta i saken samt sørge for at klassemiljøet og skolemiljøet blir en trygg og inkluderende arena for alle elevene. For å få frem sakens fakta understreker Fylkesmannen viktigheten av å ta utgangspunkt i elevens egen opplevelse.

Det informeres også i alle vedtak fra Fylkesmannen i Rogaland at skolen skal lage en skriftlig plan for når det skal settes inn tiltak. Hva som er egnede tiltak skal bygge på undersøkelser av de faktiske forhold i saken, og på en faglig-pedagogisk vurdering.

7.5.2. Oppsummert hva Fylkesmannen krever av videre undersøkelser

Fylkesmannen skal ta stilling til om saken er tilfredsstillende undersøkt. Dette må vurderes i forhold til ulike sider av saken. På den ene siden må skolen skaffe seg tilstrekkelig innsikt i hvordan eleven opplever skoledagen rent subjektivt, og skolen må skaffe seg oversikt over hva som rent faktisk har skjedd og skjer med eleven når han\hun er på skolen. En annen side av dette er at skolen må skaffe seg oversikt over hvordan klassemiljøet mer generelt er.

Skolen må kartlegge videre virkning av det sosiale miljøet blant elevene på trinnet for å finne ut hvem av elevene lærerne kan bygge et positivt miljø rundt. Fylkesmannen skriver at resultat fra undersøkelser og en utvidet rapport er viktige undersøkelser som kan bidra til gode tiltak for å styrke elevens selvtillit og hjelpe han til å hevde seg positivt i fellesskapet.

Skolen må skaffe seg systematisk innsikt i det generelle klassemiljøet, og må i den forbindelse skaffe seg kunnskap om hvordan elevens posisjon og funksjon i klassefellesskapet er. Til denne undersøkelsen må skolen bruke systematisk observasjon fra kompetente fagfolk. Fylkesmannen vil at skolen skal observere hva som skjer i det sosiale samspillet og at utgangspunktet for undersøkelser må være elevens opplevelse av mobbing og krenking.

Når skolen skal gjøre videre undersøkelser skriver Fylkesmannen at fakta må avdekkes og at skolen å avdekke hva som faktisk skjer, hvor det skjer negative hendelser, når dette skjer og hvilken rolle de ulike elevene innehar.

Er det mobbing, må skolen avdekke hvem som mobber, hvem er assistenter eller pådrivere til mobbing. Hvem er passive tilskuere og er det noen som forsvarer?

Vi kan finne i et av dokumentene at Fylkesmannen pålegger skolen å finne ut av relasjonene og rollene til guttene i «gjengen». Videre at skolen må finne ut hvem som er ledere, medløpere, passive elever og utsatte elever. Fylkesmannen understreker at undersøkelser skal bidra til å finne tiltak som kan sørge for at klassemiljøet og skolemiljøet blir en trygg og inkluderende arena for alle elevene.

Fylkesmannen ber skolen om å sanksjonere mot de som mobber og pålegger skolen å ha STOPP-samtaler. Videre skriver Fylkesmannen at dersom STOPP-samtaler ikke fører til at mobbingen stanser understreker Fylkesmannen at skolen må vurdere om plageren kan bytte skole.

I et av dokumentene ser vi at Fylkesmannen pålegger skolen å finne ut om det foregår skjult mobbing. Her anbefaler Fylkesmannen skolen å bruke «Innblikk» som undersøkelsesverktøy. Også i denne saken ser vi at eleven selv navngir de som plager.

8. Diskusjon

I analyseprosessen var hensikten å trekke ut noe fra dokumentene som var av interesse å se nærmere på. Dokumentene er lange og inneholder svært mye informasjon. Informasjonen bærer preg av at mobbing er komplisert og at sakene har pågått over lang tid. Hensikten med studien var å se på hva Fylkesmannen interesserer seg for når han håndhever skolens undersøkelsesplikt i mobbesaker. Gjennomgangen av de seks sakene tyder på at Fylkesmannen møter flere dilemmaer når undersøkelsesplikten knyttet til prinsippet om nulltoleranse mot krenkelser skal håndheves. Videre i dette kapittelet skal vi se på begrensninger i metoden, og i tillegg diskutere to funn og to paradokser som kom frem i analyseprosessen.

8.1. Begrensninger

Sakene kommer fra kun ett fylkesmanns embete, og dermed vet man ikke hvor representative vedtakene er for fylkesmennene i Norge.

Selve analyse materialet er 6 vedtak om mobbing, der Fylkesmannen sier at skolen ikke har oppfylt aktivitetsplikten. Dermed får jeg ikke innblikk i andre typer 9A saker eller i vedtak der fylkesmannen mener at skolen delvis eller helt har oppfylt aktivitetsplikten

I denne oppgaven er metoden dokumentanalyse. Dermed har jeg kun hatt tekst som materiale. Jeg har dermed ikke fått utfyllende informasjon fra foreldre, skolen eller andre om sakene. Dette kunne jeg oppnådd gjennom intervju.

8.2. Lovverket

Fylkesmannen viser i alle sakene til lovverket. Det henvises systematisk til regelverk som Opplæringsloven, FNs barnekonvensjon, og forvaltningsloven i alle sakene. Dette viser at Fylkesmannen fremhever at vedtaket bygger på et bestemt juridisk grunnlag.

Denne lojalitet til regelverket preger vedtakene. Et interessant spørsmål er da om dette regelverket er klart og entydig nok.

8.3. Den subjektive opplevelsen

Fylkesmannen hører på elevens opplevelse i alle sakene. Vi ser at opplevelsen av mobbing blir anerkjent og ikke betvilt. Dette viser at Fylkesmannen både følger opp elevens rett til å bli hørt og at selve opplevelsen av å bli mobbet anerkjennes. «Eleven» er i alle tilfeller den som ifølge foresatte ikke har det «trygt og godt». Det ser også ut som den subjektive opplevelsen av hvem som mobber er hovedgrunnlaget for Fylkesmannens vurdering i alle sakene. Men i minst en sak (s. 64) sier fylkesmannen likevel at skolen skal avdekke hvem som mobber.

Vi finner ikke at Fylkesmannen problematiserer disse to spørsmålene; at den subjektive oppfattelsen til den som mener seg mobbet gis gyldighet både til å

- fastsette at det handler om mobbing og til å
- utpeke mobbere.

Dette kan ha sin bakgrunn i Proposisjonen, som heller ikke gir klare retningslinjer.

8.3. Læringsmiljøet

Kapittel 9A i Opplæringsloven beskriver skolens aktivitetsplikt, der plikten til å undersøke saken inngår. Resultatet av undersøkelsene skal danne grunnlag for tiltak. I alle sakene vi har analysert, legger Fylkesmannen vekt på å undersøke læringsmiljøet, med fokus på hvordan det er i den klassen der den krenkede eleven går. Begrunnelsen for denne oppmerksomheten på læringsmiljøet finnes både i Djupedal utvalgets innstilling og i Proposisjonen, som igjen viser til en omfattende forskningslitteratur.

Lund (2012) har som overskrift i et av kapitlene i boka hennes: «Jeg blir meg i møte med deg». Det handler om at vi blir dem vi blir når vi er sammen med dem man er sammen med,

og at relasjoner og relasjonene vi befinner oss i, former oss som mennesker (Wadel & Wadel, 2007).

Fylkesmannen ønsker at skolen skal kartlegge klassemiljøet, og i den forbindelse anbefales i særlig grad sosiometriske teknikker slik de finnes i Innblikk (Flack, 2010) eller Spekter (Roland 2018). Hovedbegrunnelsen er å kunne tilrettelegge for positive sosiale relasjoner rundt den krenkede eleven. Faglitteraturen vektlegger dette perspektivet, men også i sterk grad relasjoner mellom andre elever i klassen og på skolen (Moen, 2015, Roland 2014, 2018, Lund, 2012).

Relasjoner mellom læreren og elever med forskjellige roller ser ikke ut til å ha interessert Fylkesmannen i de sakene vi har analysert. Lærer – elev-relasjoner står svært sentralt i forskningslitteraturen om mobbing, ikke minst betydningen av lærerens autoritet (Andreassen, 2018, s.118).

Det som altså preger alle sakene, er det viktige, men begrensede tiltaket å styrke elev-relasjonene rundt den eleven som angivelig blir mobbet. I en av sakene blir imidlertid betydningen av andre elevroller trukket fram. Vi finner ingenting som tyder på at Fylkesmannen ber skolene om å undersøke de elevene som blir oppnevnt som plagere, men at Fylkesmannen i alle sakene legger stor vekt på å få undersøkt læringsmiljøet.

8.5. To paradokser

8.5.1. Fakta og bevis?

Det kan som tidligere nevnt se ut som at Proposisjonen er utydelig når det kommer til hvordan skolen skal undersøke i mobbesaker. Vi har blant annet pekt på det faktum at skolen skal skaffe **fakta, men ikke bevis**. Dette ser vi i sak 1 og 2. Fylkesmannen refererer følgende formulering fra Proposisjonen:

«Departementet påpeker at undersøkelsesplikten handler om å undersøke hva som ligger bak elevens opplevelse, ikke å framskaffe og vurdere bevis for eller mot at krenkelser eller mobbing har skjedd (Kunnskapsdepartementet, 2017, s.25)».

Fylkesmannen beskriver imidlertid ikke hva dette betyr, og vi finner ikke, verken i Proposisjonen eller dokumentene, at det forklares hvordan skolen kan undersøke fakta, men ikke bevis i mobbesaker. Dette kan anses som en svakhet i Proposisjonen, og er noe som igjen fører til at det blir komplisert for Fylkesmannen å håndheve regelverket.

8.5.1. STOPP-samtaler.

Vi ser i tabell 7 at Fylkesmannen pålegger skolen å utføre STOPP-samtaler med bestemte elever. Dette gjelder for sakene med Viktor, Vilde og Pål.

Ut fra denne informasjonen kan det se ut som at Fylkesmannen tar utgangspunkt i opplysninger fra foresatte og eleven som opplever mobbingen, om hva og hvem som plager, uten å videre undersøke denne informasjonen. Fylkesmannen følger altså regelverket ved å høre på elevens subjektive opplevelse i alle sakene, men samtidig er dette et paradoks, nettopp fordi alle involverte parter skal få uttale seg i mobbesaker. (Kunnskapsdepartementet, 2017).

8.5.2. Kontradiksjon

I Proposisjonen heter det:

«Elever som mistenkes for å krenke andre elever, eller har krenket andre elever, skal ha samme rettssikkerhet og rett til å bli hørt som offeret for krenkelsene»

(Kunnskapsdepartementet, 2017, s.29).

I Djupedalrapporten kalles dette for kontradiksjon og betyr at elever som har påstander og opplysninger rettet mot seg har rett til å få innsyn i disse slik at de har mulighet til å komme med korrigerende motyttinger (NOU, 2015:2). Vi ser ikke at Fylkesmannen ber skolen legge til rette slik at også de elevene som har beskyldninger mot seg får oppfylt retten om å uttale seg.

Dette ser vi spesielt i saken med Vilde, der Fylkesmannen ber skolen om å vurdere skolebytte for en elev som blir oppnevnt som plager. Dette er basert på informasjon fra Vilde og foresatte. Fylkesmannen ber ikke skolen om å gjøre undersøkelser i forkant av et eventuelt skolebytte. Men dette kan muligens være implisitt i å «vurdere» et skolebytte.

Faglitteraturen skiller tydelig mellom undersøkelse og tiltak i mobbesaker. Undersøkelsen bør være grundig med informasjon fra flere kilder – også fra mulige plagere - og helst med ulike metoder. Det er i denne undersøkelsesfasen at kontradiksjon skal tas ivare, for eksempel gjennom bruk av Innblikk eller Spekter (Flack, Roland, andre). Når så konklusjoner er trukket på dette grunnlaget, skal for eksempel STOPP- samtaler med de som mobber ikke brukes til kontradiksjon. Vi finner altså ikke at Fylkesmannen trekker fram kontradiksjon eller belyser dens plass. Lojaliteten til Proporsjonen er altså ikke så tydelig her.

9. Konklusjon

I denne masteroppgaven var hensikten å undersøke hvordan Fylkesmannen håndhever skolens aktivitetsplikt, med vekt på å undersøke i mobbesaken? Jeg var ute etter svar på hvordan skolen kan bekjempe mobbing og interesserte meg for hvordan den nye Opplæringsloven Kapittel 9A fungerer i praksis.

Historisk sett har vi hatt en rekke tiltak i Norge for å forebygge og bekjempe mobbing. Samtidig kommer det frem i litteraturen at tallene på elever som opplever seg mobbet i Norsk skole er for høye, og konsekvensene av mobbing er store. På bakgrunn av dette fikk Djupedalutvalget i oppdrag å komme med en utredning om skolemiljø. Utredningen resulterte i Proposisjonen som inneholdt anbefalinger til den reviderte Opplæringsloven Kapittel 9A.

Mitt forskningsspørsmål var, *Hvordan håndhever Fylkesmannen skolens aktivitetsplikt, med vekt på å undersøke i mobbesaken?*

Vedtakene viser at Fylkesmannen er spesielt opptatt av å kartlegge læringsmiljøet og bygge relasjoner rundt den krenkede eleven. Det er kartleggingsverktøy som Innblikk, Spekter og systematisk observasjon Fylkesmannen nevner som metoder for å analysere læringsmiljøet. Det er den krenkede eleven og foresatte som siteres på hendelser og hvem som mobber. Fylkesmannen er ikke interessert i å forfølge informasjonen om hvem som mobber og pålegger ikke skolene å forfølge informasjon om de som plager. I tre av sakene pålegger Fylkesmannen skolene å utføre STOPP-samtaler. Heller ikke her ber Fylkesmannen skolen om å undersøke informasjonen om de som plager. Fylkesmannen pålegger STOPP-samtaler ut fra informasjon fra den krenkende.

Når det gjelder retten til å bli hørt er det den krenkede eleven som bli hørt. Fylkesmannen ber ikke skolen om å legge til rette slik at også de med beskyldninger mot seg får mulighet til å komme med uttalelser.

Min hovedkonklusjon er at fylkesmannen har gjort et grundig arbeid med de seks sakene og basert saksbehandlingen på regelverket. Imidlertid preges sakene, og særlig noen av dem, av

paradokser som finnes i selve regelverket. Dette gjelder særlig forholdet mellom bevis, fakta og den subjektive opplevelsen.

10.Nytteverdi-veien videre

I denne studien undersøkte jeg vedtak fra et Fylkesmannsembete. Det hadde vært interessant og sammenlignet funnene mine med andre Fylkesmannsembeter. Samtidig tyder funnene mine på at Proposisjonen er utydelig på noen viktige områder.

For å bygge videre på mitt bidrag hadde det vært interessant og intervjuet rektorer om hvordan de håndterer og forstår vedtak om at skolen ikke har oppfylt aktivitetsplikten, samt å analysere skolenes aktivitetsplan basert på Fylkesmannens vedtak. Begge deler kunne gjøres med vekt på de paradoksene jeg har trukket fram. Det ville også vært svært interessant å undersøke hvordan fylkesmennene og det sentrale embetsverket forstår sentrale begreper som subjektiv oppfattelse, bevis og fakta.

Hvordan går det så de involverte elevene? Dette skal skolene selv dokumentere ifølge regelverket, og denne dokumentasjonen kunne vært analysert, gjerne supplert med annen informasjon.

9. Litteraturliste

- Andreassen, G.B.E. (2018). «Endring av læringsmiljøet». I J. Støen, H. Fandrem og E. Roland (Red.), *Stemmer i mobbesaker : resultat og erfaringer fra Stigma-prosjektet* (s. 19-118). Bergen: Fagbokforlaget.
- Arbeidstilsynet. (Udatert). Årsaker og konsekvenser av mobbing. Hentet 19. april 2014 fra Arbeidstilsynet - kontroll og veiledning om arbeidsmiljø: <http://www.arbeidstilsynet.no/artikkel.html?tid=206982#Senvirkninger>
- Arseneault, L., Bowes, L., & Shakoob, S. (2010). Bullying victimization in youths and mental health problems: "much ado about nothing". *Psychological Medicine*, 40(5), s. 717- 729. DOI: 10.1017/S0033291709991383
- Austin, John L. (1962). *How to do things with words*. Clarendon.
- Bru, E. (2011). Emosjonelt sårbare og sosialt passive elever. I U. V. Midthassel, E. Bru, S. K. Ertesvåg, & E. Roland, *Sosiale og emosjonelle vansker Barnehagens og skolens møte med sårbare barn og unge* (s. 17-33). Oslo: Universitetsforlaget.
- Bru, E., Boyesen, M., Munthe, E., & Roland, E. (1998). Perceived social support at school and emotional and musculoskeletal complaints among Norwegian 8th grade students. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 42(4), s. 339-356. DOI: 10.1080/0031383980420402
- Dodge, K. A. (1991). The structure and function of reactive and proactive aggression. I D. Pepler & K. Rubin (Eds.) *The development and treatment of childhood aggression*. New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Gilje, N. & Grimen, H., 1993. *Samfunnsvitenskapenes forutsetninger : innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi 3. prøveutg.*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Glaser, B.G. (1992). *Emergence vs Forcing. Basics of grounded theory Analysis* Mill valley, Ca.: Sociology Press
- Grønmo, S., 2004. *Samfunnsvitenskapelige metoder*, Bergen: Fagbokforl.
- Havik, T. (2017). Bullying Victims' Perceptions of Classroom Interaction. *School Effectiveness and School Improvement*, 28(3), 350-373. doi:10.1080/09243453.2017.1294609
- Heinemann, P.,- P. (1972). *Mobbning: Gruppvåld bland barn och vuxna*. Stockholm: Natur och Kultur
- Fangen, K. (2011). Deltakende observasjon, I: Fangen, K. & Sæller-Berg, A.M (red), *Mange ulike metoder* (Kap 5). Gyldendal Akademisk.
- Fuglseth, K., & Skogen, K. (2006). masteroppgaven i pedagogikk og spesialpedagogikk, Design og metode. Oslo: Cappelen akademisk.
- Flack, T. (2010). *Innblikk : et sosial-analytisk verktøy for å forebygge og avdekke skjult mobbing*. Stavanger: Universitetet i Stavanger, Senter for atferdsforskning
- Idsøe, E. C. (2012). *Emosjonelle vansker : hva kan voksne i skolen gjøre for elever med emosjonelle vansker forårsaket av negative livshendelser?* Stavanger: Senter for atferdsforskning, Universitetet i Stavanger.

Idsoe, T., Dyregrov, A., & Idsoe, E. C. (2012). Bullying and PTSD symptoms. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 40, 901-911. DOI: 10.1007/s10802-012-9620-0

Jacobsen, D.A. (2005). *Hvordan gjennomføre undersøkelser, innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Kristiansand: Høyskoleforlaget

Kleven, T.A. (2011) *Innføring i pedagogisk forskningsmetode-en hjelp til kritisk tolkning og vurdering*, Oslo: Unipub. Forlag, kapittel 1-6.

Kunnskapsdepartementet. (2017). Endringer i opplæringslova og friskolelova: (Prop. 57 L 2016-2017). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-57-l-20162017/id2539013/>

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015) *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal.

Lorenz, K. (1968). *Den såkalte ondskap: om aggresjon hos mennesker og dyr*. Oslo: Cappelen.

Lund, I. (2012). *Det stille atferdsproblemet : innagerende atferd i barnehage og skole*. Bergen: Fagbokforl.

Læringsmiljøseneteret (20.01.2016). *Mobbing rammer folkehelsa* . Hentet fra: <https://laringsmiljosenteret.uis.no/skole/mobbing/konsekvenser-av-mobbing/mobbing-rammer-folkehelsa-article116072-21058.html>

Læringsmiljøseneteret (2017, 18.desember). *Spekter*. Hentet fra: <https://laringsmiljosenteret.uis.no/skole/mobbing/filmer-boker-og-verktoy/spekter-kartleggingsverktoy/>

Maxwell, J.A. (2009). Designing a Qualitative Study. In L. Bickman & D.J. Rog (Ed). *The SAGE Handbook of Applied Social Research Methods, Second edition*. London: Sage, 214-250.

Moen, E. (2015). Prosjekt stopp mobbing. E Roland (red), *Problemløsningsmodeller: (s.43-59)*. Oslo: Universitetsforlaget

Nevøy, A., 2007. En analyse av spesialpedagogikkens institusjonelle selvforståelse, nr. 45.

NOU 2015:2. (2015). *Å høre til. Virkemidler for et trygt psykososialt skolemiljø*. Oslo: Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon Informasjonsforvaltning.

Olweus, D., & Roland. E. (1983). *Mobbing – bakgrunn og tiltak*. Oslo: Kirke- undervisnings- og forskningsdepartementet.

Olweus, D. (1985). 80.000 barn er innblandet i mobbing. *Norsk skoleblad*, 2, 18-23

Olweus, D. (1992). *Mobbing i skolen*. Oslo: Universitetsforlaget. Mobbing i skolen -45 Olweus, D. (1994). Bullying at school. Basic facts and effects of a school based intervention program. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 35, 1171-1190.

Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we can do*. Oxford:Blackwell.

Opplæringsloven. (2017). Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa (opplæringslova).

(LOV-1998-07-17-61). Hentet fra <https://lovdata.no/lov/1997-02-28-19>

Ricoeur, P. (1994b). The model of the text: meaningful action considered as a text. I John B. Thompson (red.), *Hermeneutics and the human sciences, Essays on language, action and interpretation*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 197-221.

- Ricoeur, P. (1999). *eksistens og hermeneutikk*. Oslo:Aschehoug.
- Roland, E. (2007). *Mobbingens psykologi. Hva kan skolen gjøre?* Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Roland, E. (2011). *The broken curve: Effects of the Norwegian manifesto against bullying*. <https://journals-sagepub-com.ezproxy.uis.no/doi/pdf/10.1177/0165025411407454>
- Roland, E. (2014). *Mobbingens psykologi : hva kan skolen gjøre?* (1. utg. ed.). Oslo: Universitetsforl.
- Roland, E. (2018). *Snu-metoden mot kollektive atferdsvansker*. Bergen: Fagbokforl.
- Roland, E. (2018). Forebygging og intervensjon. I E. Roland (red.), *Problemløsningsmodeller* (17-29). Oslo: Universitetsforlaget
- Roland, E., & Idsøe, T. (2001). Aggression and bullying. *Aggressive Behavior*, 27, 446-462.
- Roland, E, Johansen, A.K.K, Auestad, G. (2018). «Spekter». I J. Støen, H. Fandrem og E. Roland (Red.), *Stemmer i mobbesaker : resultat og erfaringer fra Stigma-prosjektet* (s. 173-187). Bergen: Fagbokforlaget.
- Roland, E., & Vaaland, G. S. (1996). *Mobbing i skolen. En lærerveiledning*. Oslo: Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet
- Salmivalli, C. (2005). *Consequences of school bullying and violence*. Finland: University of Turku.
- Salmivalli, C., Lagerspetz, K., Björkqvist, K., Österman, K., & Kaukiainen, A. (1996). Bullying as a group process: Participant roles and their relations to social status within the group. *Aggressive Behavior*, 22(1), 1-15. doi:10.1002/(SICI)1098-2337(1996)22:1<1::AID-AB1>3.0.CO2-T
- Samnøen, Ø. (2014). *Mobbing på digitale arenaer*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Sigurdson et al., 2015. The long-term effects of being bullied or a bully in adolescence on externalizing and internalizing mental health problems in adulthood. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 9(1), p.42.
- Silverman, David, (2011). "*What is Qualitative Research?*" og "*Designing a Research Project*". I D. Silverman. *Interpreting Qualitative Data*. Kap 1 og 2 (s 3-56) London: Sage.
- Støen, J. & Jahnsen, H. (2018). «de har alltid vært uenige». I J. Støen, H. Fandrem og E. Roland (Red.), *Stemmer i mobbesaker: resultat og erfaringer fra Stigma-prosjektet* (s. 95-113). Bergen: Fagbokforlaget.
- Støen, J. & Fandrem, H. (2018). “Vi ble noen masekopper- vi ble ikke trodd” I J. Støen, H. Fandrem og E. Roland (Red.), *Stemmer i mobbesaker: resultat og erfaringer fra Stigma-prosjektet* (s. 117-135). Bergen: Fagbokforlaget.
- Thagaard T. (2018). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Wadel, C., & Wadel, C.C. (2007). *Den samfunnsvitenskapelige konstruksjon av virkeligheten* 3. utg., Kristiansand: Høyskoleforl.

Øverland, K. (20.01.2016). *Mobbing rammer folkehelsa*. Hentet fra:
<https://laringsmiljosenteret.uis.no/skole/mobbing/konsekvenser-av-mobbing/mobbing-rammer-folkehelsa-article116072-21058.html>

Øverland, K., & Bru, E. (2011). Angst. I U. V. Midthassel, E. Bru, S. K. Ertesvåg, & E. Roland, Sosiale og emosjonelle vansker Barnehagens og skolens møte med sårbare barn og unge (s. 45-65). Oslo: Universitetsforlaget.

Wendelborg, C. (2017). *Elevundersøkelsen 2017: Mobbing og arbeidsro*. Hentet fra:
<https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/rapporter/elevundersokelsen-2017-mobbing-og-arbeidsro2/>

Wendelborg, C. (2018) elevundersøkelsen 2018: *Mobbing og arbeidsro*. Hentet fra:
https://www.udir.no/globalassets/filer/tall-og-forskning/rapporter/2019/mobbing-og-arbeidsro-i-skolen-elevundersokelsen-2018_19.pdf